SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAPVT I.

1 IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. 2. Hoc erat in
principio apud Deum. 3. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum
est: 4 in ipso vita erat, & vita erat lux hominum: 5. & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nõ
comprehenderunt. 6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. 7. Hic venit in testimo-
nium vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. 8. non erat ille lux, sed vt testimo-
nũ perhiberet de lumine. 9 Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 10.
in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. 11. In propria venit, & suí eum
non receperunt. 12. quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomi-
ne eius: 13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. 14.
Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre ple-
num gratiæ, & veritatis. 15. Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui
post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat. 16. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, &
gratiam pro gratia. 17. quia lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. 18. Deum
nemo vidit vnquã: vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. 19. Et hoc est in testimonium Ioannis,
quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & Leuitas ad eum vt interrogarent eum: Tu quis es? 20. Et
confessus est, & non negauit: & confessus est: Quia non sum ego Christus. 21. Et interrogauerunt eum: Quid
ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. 22. Dixerunt ergo ei: Quis es vt respon-
sum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso? 23. Ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Do-
mini, sicut dixit Isaias Propheta. 24. Et qui missi fuerant, erãt ex Phariseis. 25. Et interrogauerũt eũ, & dixerũt
ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? 26. Respondit eis Ioannes, dicens: Ego
baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. 27. Ipse est, qui post me venturus est, qui an-
te me factus est, cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti. 28. Hæc in Bethania facta sunt
trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. 29. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce
agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. 30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia
prior me erat. 31. & ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. 32.
Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mã-
sit super eum. 33. Et ego nesciebam eum sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris
Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. 34. Et ego vidi, & testi-
monium perhibui quia hic est Filius Dei. 35. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. 36. Et re-
spiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei. 37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt
Iesum. 38. Conuersus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid queritis? Qui dixerunt ei: Rabbi,
(quod dicitur interpretatum Magister) vbi habitas? 39. Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt vbi
maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. 40. Erat autem Andreas frater Simo-
nis Petri vnus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum. 41. Inuenit hic primum fratrem suum
Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus.) 42. Et adduxit eũ ad Iesum. In-
tuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. 43. In
crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Et dixit ei Iesus: Sequere me. 44. Erat autem Phi-
lippus à Bethsaida, ciuitate Andreæ, & Petri. 45. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit Moyses
in lege, & Prophetæ, inuenimus Iesum filiũ Ioseph à Nazareth. 46. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest
aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide. 47. Vidit Iesus Nathanael venientẽ ad se, & dicit de eo: Ecce
vere Israelita, in quo dolus non est. 48. Dicit ei Nathanael: Vnde me nosti? Respõdit Iesus, & dixit ei, Priusquã
te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. 49. Respõdit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius
Dei, tu es Rex Israel. 50. Respondit Iesus, & dixit ei, Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis,
maius his videbis. 51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœ-
lum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descenden-
tes supra Filium hominis.

Matt 3. a. 2. Mar. 1. a. 2. Isa 3. c. 19. Hebr. 11. a. 5. Mar. 1. c. 16. Luc. 2. b. 7. 1. Tim. 6. d. 17. 1. Ioã. 4. c. 12 Isa. 40. a. 3 Matt. 3. a. 3 Marc. 1. a. 3. Luc. 3. a. 4. Matt. 3. b. 11. Marc. 1. b. 7. Luc. 3. c. 16. Act. 1. a. 5 & 2. a. 1. & 11. c. 16. & 19. a. 4. Mat. 3. d. 16. Mar. 1. b. 10. Luc. 3. d. 22. Gen. 49. b. 18. Deu. 18. c. 18. Isa. 40. c. 10. & 45. b. 8. Ier. 23. a. 5. Ezec. 34. f. 23. & 37. f. 24. Deu. 9. f. 24. 25.

(2)

INCA-

IN CAP. I.

QVID sit Euangelium, & quo à Ioanne consilio, quo tempore, quibus de rebus scriptum fuerit in præfatione ad quatuor communiter Euangelistas dictum à nobis est. Quid autem sit Euangelium secundum Ioannem, aut secundum alium quempiam Euangelistam, in Matthæi titulo docuimus. Nunc de persona Ioannis præter ea, quæ in communi diximus præfatione, nonnulla dicenda. Nam cum omnem, quem interpretandum, legendumue susceperis, auctorem cognitum habere conuenit; tum in primis Ioannem, in quo nihil est, quod cognitum non possit & auctoris scripta magnopere commendare: & omnem in iis explicandis, legendisque impensum laborem reddere leuiorem. Non indigent quidem Apostolorum, & Euangelistarum scripta vlla ex ipsorum persona sumpta commendatione, cũ p eos omnes idẽ Spiritus sanctus loeutus fuerit: tamen animaduertimus ex proprio etiam ingenio cuiusq; ex genere, ex educatione, ex studiis aliquid non maioris fidei, sed maioris in dicendo gratiæ: & non plus sanitatis, sed plus coloris. & plus ad mouendũ lectorẽ roboris accedere. Seruit enim gratiæ natura, & sanctorũ lingua quæ Spiritus tanquã scribæ vsus ter scribentis calamus est, etsi omnem ab eodem spiritu motum habet, tamẽ & ipsa aliquid facit: plurimiq; tefert quali vtatur calamo optimus etiam quisque scribendi magister. Admirabiles omnes in scribendo Prophetæ sunt, & parem meriti fidem: sed eminet in Isaia sublime quiddam, ingeniosum, vehemens, vrbanum quod maiore voluptate, admirationeque lectorem teneat. Non fecero aliis Euangelistis iniuriam tot præsertim secutus auctores, quot cæteris illum ante me comparauerunt, si eandem Ioanni laudem attribuero. Docuimus in præfatione quanto omnium veterum auctorum consensu aquilæ illi effigies, nomenque datum fuerit quod longe quam cæteri altior volare videretur. Non iuuat, nec vacat dicta reperere, cum tam multa dicenda habeamus. Ioannis igitur genus ex ipsis Euangelistis notum est. Zebedæum patrem habuit Matth. 4. 21. & 10. 3. & 20. 10. & 26. 37. & 27. 56. Marc. 1. 19. 20. & 3. 17. & 10. 35. Lucæ 5. 10. itaque aliis auctoribus opus nõ est, cum Euangelistas ipsos habeamus. Illum autem eundem Ioannem Zebedæi filium eum fuisse, qui hoc scripsit Euangelium, ipse testatur cap. 21. 24. & aliis locis nonnullis indicat. cap. 18. 15. & 19. 26. 27. & cap. 20. 2. 3. 4. 8. & 21. 7. Quibus locis dubium non est quin de se loquatur: nec alia de causã nomen suum silentio suppresserit, quam ne de se ipse honorifice loqui videretur, vt ex Chrysostomo homil. 82. in Ioannem, ex August. libr. 17. contra Faustum capit. 4. ex Greg. in præfatione in librum Iob. cap. 2. ex Beda 2. Corinth. 12. alibi docuimus. Et si ipse se Ioannes auctorem huius fuisse Euangelii non declarasset, non magis de eius, quam de aliorum Euangeliorum auctoribus liceret dubitare, perpetua Ecclesiæ traditione id attestante, quæ non minorem, quam Euangelista ipse auctoritatem habet. Quare veteres illi hæretici, qui non à Ioanne, sed à Cerintho, contra quem scripsisse Ioannem antiqui omnes, vt in præfatione diximus, vt auctores tradunt, scriptum dicebant fuisse, vt Epiphan. hæresi 51. & 54. & Philastrius in libr. aduersus hæreses c. 60. & August. lib. de hæres. cap. 30. referunt: non magis refellendi sunt, quam qui in meridie lucere solem, ignem calidum, niuem frigidam esse negant. Tam certa quædã sũt, vt probari: tam absurda quædam, vt refutari non debeant. Itaque merito eos Græci, quia auctor erat incertus, ἀνώνυμος, id est mẽtis inopes appellauit, vt Epiphanius ait, qui eos primus dixit, ἀλόγους, & Aug qui post, Alogianos, q negarent verbum. Negantem Faustum Euangelium, quod Matthæo inscribitur, esse Matthæi, quod se in ipso opere non nominauerit, ex Ioannis Euangelio D. Augu. confutauit, quod cum Ioannis esse constet, tamen de se in eo tanquam de alio loqui soleat libro 17. ca. 4 Non debet nos ad alia properantes quælibet hæreticorum insania remorari, præsertim tam multis iam ab Epiphanio argumentis quasi catenis vincta. Hoc vnum obiter indicemus, vt lector intelligat adeo obcæcari à Deo solere hæreticorum ingenium, vt quia quæ certa, atque perspicua sunt, credere nolint, quæ, absurdissima sunt, credant. Quia *enim nõ probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciãt ea quæ non conueniunt*, vt de eiusmodi hominibus dixit D. Paul. Rom. 1. 28. *Palpent*, vt ait Isaias, *sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectant. Impingunt meridie, quasi in tenebris*. ca. 59. 10. Quid fingi magis contrarium Cerintho poterat, quam hoc Euangelium? Negat Cerinthus Christum ante Mariam fuisse: primum huius Euangelii verbum est, idemque non toto modo capite, sed vniuerso etiam confirmatur Euangelio, qui in principio erat, principium habere non potuisse. Mater eius quænam fuerit, nullus satis aperte dixit Euangelista. Nam quia pater filiis, filii matre, vt apparet nobiliores vulgo erant, filios ex patre matrem ex filiis plerunq; describunt, illos, Zebedæi filios, hanc filioru Zebedæi matrem appellantes Matth. 4. 21. & 10. 3. & 20. 20. & 26. 37. & 27. 57. Mar. 1. 19. 20. & 3. 17. & 10. 35. Luc. 5. 10. Io. 21. 2. Itaque relictus est dubitationi locus, nec omnes consentiunt auctores. Verius tamen quod boni scriptores vniuersi dicunt, matrem fuisse Salomen: idq; non ex vno quidem aliquo, sed ex duorum Euangelistarum Matthæi, & Marci collatione perspicuum esse potest. Scribit Matthæus cap. 27. 56. fuisse procul etiam Mariam Magdalenam, Mariam Iacobi, & Ioseph matrem, & matrem filiorum Zebedæi. Eandem historiam recitans Marcus. c. 15. 40. quam Matthæus tertio loco matrem filiorum Zebedæi dixerat, Salomen appellat. Fratrem fuisse Iacobi eius, cui maior cognomentum fuit, quique ab Herode Galilææ Tetrarcha, quem Lucas Regem vocat, occisus primus omnium Apostolorum dicitur Act. 12. 2. nemo nescit, & ex iis locis omnibus, quos modo indicauimus, manifestum est Piscatoriam cum patre, ac fratre fecisse artem Matthæus ca. 4. 21. & Marcus cap. 1. 19. auctores sunt. Communem cum Petro, & Andrea, & ipsis piscatorius Bethsaidam patriam habuit, oppidum in Galilæa ad stagnum Genetareth, quod mare Tiberiadis vocabatur, piscationibus opportunum, vt ex iisdem Matthæi, & Marci duobus locis intelligitur, & Chrysost. hom. 1. Leontius, Theophylact & Euthym. affirmant. Quomodo à Christo vocatus fuerit, apud Matthæum eodem illo loco disseruimus. Iuuenem admodum vocatum fuisse & vulgo creditur, & grauissimi quiq; auctores tradunt, & pductam vsque ad Trajanum, & vsque ad sexagesimum octauũ post Christi passionem animam ætas arguit. Tantum enim vixisse temporis Hieronymus in eius vita, & in commentariis in Danielem cap. 9. & libr. contra Iouin. 1. tradit. Reuocatum à nuptiis & quidem illis, quæ in Cana Galilææ ipso auctore cap. 2. 1. celebratæ sunt, etsi vulgaris tantum opinio videtur esse, non vulgares tamen auctores habet. Bedam in præfatione ad eius Euangelium, & cum quisquis fuit, qui in tractatus Augustini in Ioannem prologum scripsit, Rupertum scriptorem doctissimum ætatis suæ libr. 2. in Ioannem

Psal 44. 2.

Isaias sublimis & vehemens inter Prophetas.

S. Ioannis genus.

Inf. c. 21. v. 24. & alibi

Cerinthi error circa Euangelio reuocatur.

Salome Iacobi uxor matrem.

Ioanne, qui & communem fere omnium opinionem esse dicit. Obscuriores vero multos, quos nominare non foleo. Immerito quidam Hieronymũ eius quoque sententiæ auctorem faciunt. Nihil enim affirmat eiusmodi; tantum scribit libro 1. aduersus Iouinianum maritum simul, & virginem fuisse. Quibus verbis ab desponsis quidem, & inchoatis nuptiis reuocatum fuisse indicat; ab illis vero Cana Galilæa non indicat, nec mihi fieri videtur potuisse: & quia Ioannes Cananæus non erat, & quia cum nuptiæ illæ in Cana Galilææ celebratæ sunt, tam à Christo vocatus fuerat, & cum eodem non tanquam sponsus, sed tanquam discipulus illis interfuit. Vocatus enim est ad eas Iesus & discipuli eius, vt ipse idem scribit. c. 2. 2. fuerat autem ille vna cum Iacobo fratre inter primos Apostolos initio vocatus, vt ex Matth. c. 4 21. & Mar. 1. 19. 20. minime obscure colligitur. Singulariter Christo catum fuisse, & multa docent exempla, & ipse sæpe testatur. Quod in cena illa nouissima in sinũ Domini solus recubuerit: quod solus à Petro rogatus fuerit, vt ex Christo sciret quisnam proditor ille esset, quem ambigue designauerat: quod soli morienti cõmendauit matrem, eximiam cum Christo eius familiaritatem indicant. Quod autem ipse se frequenter discipulum eum vocat, quem Dominus diligebat cap. 19. 26. & 20. 2. & 21. 7. 20. quo maiore facit modestia, eo magis ostendit singularem in se amorem eius omnibus fuisse notum. Vero simile, quod Hieronymus, & omnes boni auctores existimant, inde singularem illum in eum Christi amorem natũ, quod incorruptæ semper virginitatis fuerit. Nam & eum virginem fuisse, præterquam quod Tertull. in libr. de monogamia, & Hieronym. libr. 1. contra Iouin. & omnes auctores tradunt, argumẽto eius ætas est, quæ non potuit non admodum esse teneta, cum eum Christus ad se vocauit, cum tot post vocationem suã annos vixerit. Et valde id consentaneum est moribus Christi vnice puritatem amantis. Cur filius tonitrui vocatus fuerit apud Marcum cap. 3. 17. disputauimus. Post reditum in cœlum Christi, cum prouincias orbis terrarum ad disseminandum Euangelium Apostoli sortirentur, Asiam illi euenisse lib. 3. hist. Eccles. cap. 1 scribit Eusebius, & Ireneus lib. 3. cap. 3. & Hieronym. atque Dorotheus in eius vita indicant, & argumentum est scripta ab eo ad septem Asiæ Ecclesiis quasi eius cutam gerente, Apocalypsis Episcopũ propriè fuisse Ephesi, idem, aliique omnes auctores scribunt. Inde se in Pathmon insulam propter Euangelii prædicationem relegatum ipse testis est Apocal. 1. 9. De tempore nonnulla discordia, Eusebius libr. 3. hist. Eccles. c. 18. & Hier. in eius vita sub finem imperii Domitiani, id est anno eius decimo quarto id factum dicunt, initio vero imperii Traiani reuocatum. Contra Dorotheus à Traiano relegatum scribit. illud probabilius, quia & plures, & meliores auctores habet. & quia benignius Traianum quam Domitianum cum Christianis egisse in omnibus legimus historiis. Euangelium hoc post cæteros Euangelistas, Apocalyp. & epistolas scripsit tres. De Euangelio in præfatione diximus de aliis scriptis, cum ad ea explicanda Deo iuuante peruenimus, dicturi sumus. Mortuus necne fuerit magna, & vulgo iactata quæstio, sed de ea loco magis idoneo. ca. 21. 23. qui ei quæstioni occasionem dedit, disputabimus, vt vade nata est, ibi finiatur. Sexaginta octo annos post passionem Domini vixisse paulo supra ex Hieronymo docebamus. Quot autem vitæ annos egerit, compertum nõ est, neque prudentes auctores ausi sunt dicere, quia non est certum, qua, cum à Christo vocatus est, ætate fuerit, tãtum iuuenem, vt modo dicebamus, fuisse constat ex coniectura ætatis reliquæ. Nec admodum probo, quod quidam ad certum calculum omnes eius vitæ annos numerare audent. Multo minus eruditionem, qui centum viginti ætatis annos illi tribuunt. In quibus & Dorotheus est. Miraculis doctrinam suam, sicut reliquos Apostolos confirmasse, vt nemo esset auctor, credere tamen deberemus; nec enim vero simile ea potestate, quam omnibus Christus Apostolis dederat, solum vsum non fuisse Ioannem, cum tanto præsertim longiore tempore Euangelium prædicauerit, vt non potuerit non multo plures faciendorum miraculorum habere occasiones. Illustre, & scitum est, quod Tertullianus in lib. de præscriptionibus, & ex Tertulliano Hieronymus, aliique scriptores narrant, & consignata Romæ antiquitatis monimenta testantur. imperante Domitiano, cum in vas feruentis olei plenum esset iniectus, innocuum exiisse. Alia etiam alii auctores refecunt, quæ nos alio festinantes præteri mus. Hæc breuiter attigimus, vt appareat, qualis, quantusque Euangelista fuerit, quem aggrediemur: & ue eum quocum loquimur, & cuius interpretes sumus, ignoremus.

Ioannes à Christo singulariter diletus.

Ioannes virgo fuit.

1. *In principio erat verbum.*] Alte, & à prima origine sumptum exordium, quod cur præter cæterorum Euangelistarum morem, qui aut ab humana Christi generatione, vt Matthæus, & Lucas: aut à baptismo & prædicatione, vt Marcus exorsi sunt, Ioannes fecerit, hanc multi auctores rationẽ reddunt; quod Matthæus, & Lucas Christi tanquam redemptoris historiam, Marcus tanquam doctoris scribere voluerint: itaque illos ab humana generatione, vnde redemptoris: hunc à baptismo, vnde doctoris officium auspicatus est, initium historiæ sumpsisse. Ioannem contra Ebionem, & Cerinthum, qui diuinitatem Christo detrahentes ante Mariam negabãt extitisse, scripsisse suum Euangelium, cui non potuerit magis accommodatum ad id, quod agebat, dare principium: rem vt dicitur, acu initio tetigisse, & primo aduersarios verbo iugulasse. Huius auctores sententiæ multos in communi præfatione nominauimus, Irenæum libro c. 11. Epiphanium hæres. 51. Hieronymum in Ioannis vita, Chrysost. hom. 2. in Ioannem, Cyrill. in prologo comment. & Bedam hoc loco. Alii non necessitate ortæ tam hæresis, sed diuinationis, aut metu aliquando orituræ; qualis postea Pauli fuit Samosateni, vt haberent Catholici, quo eam, cum nasceretur, refutarent. Ita Chrysostomus homil. in Ioann. 3. & Theophylactus in præfatione ad Ioannem. Alii quod addere voluerit, quæ cum scitu necessaria essent, prætermissa ab aliis Euangelistis aliud agentibus videretur. Ex quibus erat diuinitas Christi ab aliis non satis explicata, vt Eusebius ait lib. 3. histor. Eccles. cap. 24. Basil. libro 2. contra Eunom. Nicephor. lib. 2. cap. 45. Aliam etiam Irenæus huius exordii rationem reddit, *Significans*, inquit, *quoniam per verbum, per quod Deus perfecit conditionem, in hoc & substantiam his, qui in conditione sunt, præstitit hominibus: sic in hoc auit in ea, quæ est secundum Euangelium. In principio erat verbum.* Aliam rursus lib. 1. contra Valent. c. 1. *Quoniam*, inquit, *de primo rerum ortu verba fecit, recte à principio, hoc est à Deo, & sermone dictrinam suam instituit.* Addo, vt nulla de Christi diuinitate, aut nata iam, aut aliquando nascitura hæresis fuisset, tamen non potuisse Ioannem aptius historiæ quam scribebat, exordium reperire, si vel profanus fuisset scriptor. Aggrediebatur historiam Christi conscribere, qui Deus simul, & homo erat: oportebat prius diuinæ, deinde humanæ naturæ originem principio declarare. Hoc enim ratio postulat historiæ, vt eius, de quo scribitur, genus, & origo primo exponatur loco. Id Ioannes fecit. Quod à profanis

Ioannes ter. ra Ebioni, & Cerinthi Euangelium scripsit.

profanis etiam auctoribus non probatum, atque laudatum modo, sed ad imitationem etiam vsurparum legimus. Scribit Eusebius libro 11. de Euangel. præpar. cap 10. & Cyrillus libr. aduersus Iulianum. 8. Amelium Platonicum philosophum, & Heraclytum dixisse recte barbarum illum (Ioannem, quia Iudæus erat, barbarum appellantes) affirmasse in principio apud Deum fuisse verbum, ipsumque Deum. Idemque Chrysostomus hom. 2. in Ioan. & Basilius in hom. in hæc verba indicarunt. Affirmat etiam Augustinus li. 8 confes. capit. 2. & alicubi alias legisse se hoc Ioannis exordium in Platonicorum philosophorum libris. Transferam huc ex libr. 10. de Ciuit. c. 29. eius verba. *Quod initium* inquit, *sancti Euangelij, cui nomen est secundum Ioannem, quidam Platonicus, sicut à sancto sene Simpliciano, qui postea Mediolanensi Ecclesiæ præsedit Episcopus solebamus audire, aureis literis conscribendum, & per omnes Ecclesias in locis eminentissimis proponendum esse dicebat.* Tanti hoc Euangelii principium Christiani faciebãt, vt nimia pene religione venerarentur. Nam solitos multos suspensum de collo ferre Concilium Antiochen. Hieronym. in comment. in c. Matt. 23. & Chrysostomus hom. 73. in Matth. indicant, & tanquam anilem superstitionem reprehendunt, mulierculas enim id maxime fecisse aiunt. Quanquam non video cur id factum non possimus in meliorem partem interpretari; non tanquam amuletum ex superstitione gestasse, sed præcipue tanquam symbolum fidei, vt se Catholicos, non Arianos esse profiterentur. Quemadmodum si quæ vulgo rosaria vocant, quibus precari sacram Virginem solemus, loco torquis ad collum geras, vt ostendas te non hæreticum, sed Catholicum esse: quod multi nunc Galli, Angli, & Belgæ laudabiliter, & religiose faciunt. Versabatur enim olim in his primis Euangelii Ioannis verbis omnis fere inter Catholicos, & Arianos controuersia: quasi arcem hoc loco Catholicis constituentibus eius fidei, quam habebant Trinitatis. Quo tempore eam consuetudinem natam suspicor: quemadmodum illam apud nos eadem opinor causa, vt peractis sacris hoc Ioannis Euangelium tanquam symbolum alterum fidei recitetur. Ad verba vt veniamus, singula non singulas, sed plures graueque difficultates habent. In dictione, *verbum*, ab ea enim incipiendum, quia quamuis posit vltima sit, sensu tamen est prima, cum oratio ad hunc modum sit resoluenda, verbum erat in principio: in ea ergo dictione quatuor quæstiones latent. Prima est, quid verbi nomine intelligatur? Secũda, cur ita Filius vocetur? Tertia, melius ne verbum an sermo Latinè dicatur, quod Græce λόγος dicitur? Quarta, cur Ioannes hoc loco *verbum* potius, quam Filium appellauerit? Prima quidem facilis est. Nam adeo est perspicuum, Filium Dei hoc loco nomine verbi intelligi debere, vt ne Ariani quidem, quamuis in to: quendis scripturis audaces, negauerint. Videbant enim toto capite Ioannẽ eandem personam verbum, & Filium, atque vnigenitum appellare: videbant eundem Ioannem. 1 epistola cap. 1. 1. & ca. 5. 7. & in Apocalyp. capit. 19. 13. de Christo loquentem eodem vsum nomine. Itaque de hoc nulla illis cum Catholicis quæstio erat. Magis mirum, fuisse inter Catholicos qui non solum Filium, sed etiam Spiritũ sanctum verbum appellauerint. In quibus Basilius lib. 5 aduersus Eunom. ca. 11. ea ratione quod, sicut Filius Patris, ita Filii Spiritus sanctus interpres sit quod nomine verbi significatur. Citat in hanc sententiam illud Pauli. *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei; & illud, Portans omnia verbo virtutis suæ*, quasi D. Paulus verbum virtutis Filii Spiritum sanctum appellauerit, quia sicut Pater per Filium, ita Filius per Spiritum sanctum voluntatem, mentemque suam hominibus declarauerit. *Ille*, inquit, *vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Ioan. 14. 26. Sicut è contratio eodem loco ver. 16. se ipsum Filius paracletum appellauit, quia etsi id nomen Spiritus sancti proprium est, tamen quia & ipse consolator est noster, quod paracleti nomine declaratur, sibi etiam attribuit. Aulus est dicere vir modestissimus D. Thomas Basilium improprie locutum fuisse. Enim vero si proprie loquamur, solus Filius verbum est. Nec D. Paulus Spiritum sanctum verbum appellat. Cum enim dicit, *Portans omnia verbo virtutis suæ*, verbum non Spiritum sanctũ, sed præceptum significat, vt D. Thomas interpretatur, tanquam dicat Filium iussu suo omnia sustinere, omnia gubernare. Aut πάντα ῥήματι, id est, definitione sua omnia complecti, vt apud Victorinum in libris aduersus Arium, & apud alios nonnullos antiquos auctores memini legere. Aut *verbo virtutis suæ*, id est verbo suo potentiæ ipso, qui poteus Patris verbum est, omnia portare, vt alii exponunt, mihique magis placet. Et cum dicit *gladium spiritus, quod est verbũ Dei*, non loquitur de Spiritu sancto, sed Hebraica phrasi *verbum*, id est, doctrinam Dei *gladiũ spiritus*, id est nõ carnalem aut ferreum, qualis ille est, quo inter homines bella geruntur: sed spiritualem vocat: sicut alio loco dixit, *Arma mili stræ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei 2.* Corint. 10. 4.

Platonicorũ testimonia de Ioanne.

Quid verbi nomine intelligatur.

Ad Ephes. 6. 17.

Ad Heb. 1. 3.

Ad Ephes. 6. 17.

Ad Heb. 1. 3.

Longe difficilior secũda quæstio est, & maiore varietate sententiarum implicata. Auxit sententiarum numerum Græcum nomen λόγος, quo vtus est Ioannes, quod cum rationem, & denuntionem, & sermonem, aut verbum significet, in causa fuit, vt dum diuersam quisq; significationem sequitur, diuersa sentiret. Primam significationem secuti videntur ii, qui Filium Dei idcirco *verbum* vocatum dixerunt fuisse, quod ἀνωμάτως sine vlla passione, sine vlla corruptione à Patre procedat, sicut ratio ex animo, aut notitia ex ratione procedit, vt Gregor Nazianzen. oratione 4. de theologia, Basil. in homil. in hæc, quæ nunc explicamus, Ioannis verba, Ambrosius lib. 1. de fide cap. 1. Chrysost. hom. 2. in Ioannem, Aretas in cap. 19. Apocal. Theophyl. & Euthym. in huius loci commẽt. Alii eandem etiam secuti, aliam tamen rationem reddiderunt, quod quemadmodum nobis ratio, ita Patri Filius intimus esset, quam etiam Gregorius Nazianzen. & Basilius afferunt. Alii rationẽ, id est λόγον dictum, quod nos rationi obsequentes faciat, auferens à nobis quidquid rationi contrarium est, vt Origen. libr. 1. in Ioannem. Alii secundam: ideo λόγον appellatum Filium, quasi definitio Patris esset, eius penitus naturam exprimens, hoc enim esse, quod dixit D. Paulus, *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Quam rationem inter alias affert etiam Gregor Nazianzen. & Elias Cretensis eodem loco, & Euthym. Alii eandem quidem alia via secuti significationem, λόγον vocatum putauerunt, quod quasi omnium rerum definitio esset, vt paulo ante ex Victorino dicebamus: idem Nazianz. & Elias tradunt. Alii tertiam, sed ratione etiam diuersa: quidã enim λόγον quasi verbum dictum esse, sed verbũ quidem mentis aut cordis, non oris. Nã vt nos duplex habemus verbum, aliud mentis internum, quod aliud non est, quam animi notitiam rem, quam intelligimus, nobis repræsentans: aliud oris externum, quo internum illud declaramus: ita quoque Deum duplex verbum habere, aliud mentis, qui Filius est, quem seipsum intelligendo genuit: aliud oris quodammodo, quo nobis mentem suam, voluntatemque declarat: quale erat illud, quod per Prophetas olim pronuntiabat: quale hoc etiam est, quod sacris nunc literis consig-na-

Cur Filius Verbum vocetur.

Vers. 14. consignatum habemus. Cum autem *verbum caro factum est*, ex vtroque verbo vnum factum esse, & illud quod sola conceptum erat mente, velut pronuntiatum fuisse ore, vt audiretur, & videretur à nobis. Hoc enim nos dum loquimur agimus, vt verbum, quod animo conceptum habebamus, foras ad audientium aures proferamus. Hoc ipsum in verbo Dei factum est, quod alio loco idem Ioannes significauit 1. epistola cap. 1. 1. 3. *Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, & manus nostra contrectauerunt de verbo vitæ, annuntiamus vobis.* Non enim cum esset in initio, sed cum *verbum caro factum*, id est pronuntiatum esset, auditum, & visum est. Simile quod ait Diuus Paulus ad Hebr. 1. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in Filio*, hoc est in verbo, quasi dicat prius alieno loquebatur ore, nunc ore suo, verboque suo locutus est. Hac igitur ratione magna pars veterũ, & recentiores fere omnes auctores putant Filium vocatum fuisse *verbum*, quod notitia Patris sit: Dionys. Romanus apud Athanasium in epistola de sententia ipsius, & Athanasius, ipse in lib. de definition. & Eusebius libro 7. de præparat. cap. 4. & libro 5. de demonstrat. capit. 5. & Hilarius libr. 2. de Trinit. & Augustin. tract. 1. & 14. in Ioan. & libr. 15. de Trinit. capit. 10. 11. 12. & 27. & idem, aut quisquis alius est auctor in libr. de cognit. veræ vitæ capit. 14. & Fulgent. libr. 3. ad Monimum, & lib. 2. ad Thrasim. & Cyril. lib. 1. Thesaur. ca. 7. & lib. 4. cap. 3. & libr. 6 capit. 1. & libr. 10. capit. 4. & lib. 13. c. 1. & lib. 2. de Trinit. & Ruffinus in expositione Symboli, Damascen. lib. 1. de fide. cap. 6. Anselm. in Monolog. capit. 29. 30. 31. 32. Rupert. in comment. in hunc locum. Quæ postea opinio magno in scholam Theologorum consensu recepta est: tantumque auctoritatis obtinuit, vt nemo iam ab ea possit sine temeritatis nota discedere. Nihil tamen obstat, quo minus aliæ quoque veræ esse possint. Fieri enim potest, vt verbum Dei non vna tantum, sed pluribus rationibus dicatur verbum. Alii ergo verbum dictum

Psal. 148. 5. putant, quia per illud Deus omnia fieri iussit, *Dixit enim & facta sunt*, dixit autem verbo, & verbum præ-

codd Psal. 3. ceptum significat. *Ignis, grando, nix, glacies: spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.* Placuit etiam hoc Augustino serm. 190. & Isidoro libr. 7. Originum cap de Filio, & mihi non displicet, modo ita intelligatur, vt dicamus semper fuisse verbum, quia semper aptum fuit, vt per illud Pater loqueretur, & quæ vellet fieri iuberet. Alii verbum vocatum dicunt, quod nobis interpes sit paternæ voluntatis, atque sententiæ, quemadmodum verbum vocale nostrum mentis, voluntatisque nostræ interpres est. Ita Origen. libr. 1. in Ioan. & Clemens Alex. in oratione adhortator. ad Gentes, & in Pædagogo capit. 12. & Epiphan. hæres. 73. & Chrysosto. hom. 2. in Ioan. & Basil. hom. in hæc verba, & Greg. Naz. orat. 4. de Theolog. Theophyl. & Euthym. hoc loco. Hæ quidem veterum auctorum sententiæ sunt, quæ omnes magnam ex suis auctoribus probabilitatem habent. Itaque Hieronymus in epistola ad Paulinũ omnes videtur approbare, λόγον, inquit, *Græce multa significat. Nam & verbum est, & ratio, & suppuratio, & causa vnuscuiusque rei, per quam sunt singula, quæ subsistunt, quæ vniuersa recte intelligimus in Christo.* Sed tres mihi postremæ probabilissimæ videntur, harum vero trium prima præsertim, & vltimaillà auctoritatibus, ista simul auctoritatibus, atque rationibus. Animaduerto enim Chaldaicum paraphrastem quoties de Deo nobiscum loquente nobis auxiliante, aut nobiscum denique versante sermo est, Hebraicum nomen יהוה quod Dei proprium est, reddere מימרא verbum, intelligentè nimirum agi de Filio, qui verbum appellatur, & cuius proprium est loqui nobiscum. Cuius rei tam multa apud illum exempla sunt, vt notare pigeat. Doctus si Chaldaicã paraphrasim legat, in ea passim incurret: indoctus nobis credat. Hinc ergo colligitur filium Dei idcirco inter Iudæos *verbum* appellatum, quod persona Dei nobiscum loqueretur. Nam eum qui cum Patriarchis olim specie angeli sæpe loquebatur, fuisse Filium Dei, qui Ecclesiam semper gubernauit, probabilis, & antiqua opinio fuit Tertull. præsertim, & Hilarii multis locis repetita, & Syrmiensis contra Arianos synodi decreto comprobata, quod apud Hilarium in libr. de synodis est. Paraphrastem vero Chaldæũ ex Hebræorum consuetudine locutum fuisse, vero simile profecto est. Quin D. Paulus eo etiã videtur alludere. Dixerat Deus Deuter. 30. 14. *Iuxta est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo*: dicit Diuus Paulus Rom. 10. 8 9. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, id est Christus*: & Origenes lib. in Ioann. 1. interpretatur, *quia si credideris in corde tuo, quod Deus suscitauit Dominum Iesum à mortuis, saluus eris.* Certe cum Dauid dicit Psal. 9. 21. *Constitue Domine legislatorem super eos.* Christũ intelligit, eumq; מורה doctorem vocat, quem nostri interpres *legislatorem* vertit. Perinde autem est Filium Dei doctorem, atq; verbum appellare. Videtur etiam Ioannes ver. 18. rationem explicare, quamobrem Christus verbum appelletur, *Vnigenitus*, inquit, *qui est in sinu Patris, ipse enarrauit*, & 1. epistola c. 1. 1. *Quod*, inquit, *audiuimus de verbo vitæ*, quasi ideo verbum dicatur, quia auditur, quod proprium est verbi & c. 5. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo Pater, verbum, & spiritus.* Cur enim eo loco *verbum* potius, quam filium appellauit, cum nomen præcedens Patris postulare videretur, vt potius vocaret filium, nisi quia de illo tanquam de teste loquebatur, qui nobiscum loquendo testimonium perhibuisset? cur similiter in Apocalyps. cap. 19. 13 Christum dixit vocari *verbum*, nisi quia de illo tãquam de duce, tanquam de rectore agebat Ecclesię, qui per omnia peruadens leges daret, & diuina Patris præcepta traderet, hoc est verbum esset? Propterea vidit eum equo insidentem albo, quo simul celeritas, simul puritas verbi Dei omnia penetrantis significaretur, propterea vocauit *fidelem, & veracem*, quem tot alia, quibus eum appellaret, haberet nomina, quia nihil interpretis, nihil doctoris æque proprium esse debet, atque vt fidelis, & verax sit. Propterea dixit, *testimonium eius est spiritus prophetiæ*, quia de illo agebat tanquam teste, qui nobis patris consilia testimonio suo declarasset, confirmasserque. Denique nusquam verbum Ioannes appellat, qui solus inter Apostolos, & Euangelistas hoc vsus est nomine, nisi cum de eo agebat vt de interprete diuinæ voluntatis. Ideo & hoc loco, vt postea docebimus, vocauit verbum, quia pau-

Vers. 13. lo post dicturus fuerat carnem factum fuisse, & in nobis habitasse, id est, nobiscum versatum, nobiscum collocutum. Idem ex aliis scripturæ locis colligo Sap. 18 15. angelus ille, qui missus fuerat ad occidenda Ægypti primogenita *sermo* Dei appellatur, quia mandata Dei ad homines deferebat, eaque exequebatur, ergo eadem ratione Filius vocatur *verbum*: sed angelus officio, Filius natura: sicut aliis locis idem Filius angelus appellatur. Illud modo huic sententiæ videtur obstare, quod si hac ratione *verbum* diceretur, non ante *verbum* fuisset, quam *caro factum* habitasset in nobis, certe non antequam homines essent, quibus Patris interpretaretur voluntatem. Quo ergo modo *in principio erat verbum*: Facilis responsio: *verbum* ex omni æternitate erat, quia natura sua interpres erat, cum sapientia esset Patris, quæ perspecta haberet omnia eius arcana, etiamsi homines

homines non essent; quibus ea posset declarare. Nam vera etiam lingua est, quæ, quia auditores non habet, tacet. Aliæ rationes, quas noui quidam scriptores excogitarunt, mihi amanti vetera minus placent. Legi apud quendam Filium vocari *verbum*, id est, realitatem, veritatem, quod est, quia Hebraice דבר verbum rem omnem significat. Legi apud alium sed

Pro Beccain Ioan. hæreticum, id est malum prorsus auctorem, vocatum fuisse verbum, quasi promissum; quia promissum etiam דבריהוה, id est verbum appellatur, allusisseque Ioannem ad diuinas illas de mittendo Christo per Prophetas toties factas promissiones. Ea quoque ratione Chaldæum מימרא verbum appellasse. Perderet, si vllam haberet, hæc sententia probabilitatem auctore malo. Præter id, quod ista ratione *in principio non erat verbum*, quia promissum non erat. Quod etsi subtiliter solui potest, vere non potest; & cum aliis locis eiusdem Ioannis, vbi Filium *verbum* appellat, bene non conuenit, quia congrua in omnibus ratio reddi non potest, quare *verbum* potius illic, quam alibi appellauerit.

Mellionis verbum, an sermo Latine vertatur λόγος. Des. Erasmus. Tertiam quæstionem qui de solo est nomine, vix operæ pretium esset explicare, nisi nimia quidam de ea re contentione disputassent. Vertit forte quidam nostra memoria pro verbo sermonem. Secuti sunt nouitatem omnes hæretici, apud quos, cum omnes interpretes sint, nemo aliter, quam sermonem transtulit, magnum apud me argumentum erroris. Darem aliquam veniam, si secuti fuissent auctoritatem, in qua, vt statim indicabimus, multi ita verterunt. Sed indignor hæreticorum ingenium diuerticula sectantium, nec alia ratione vocantium sermonem; quam quia nos verbum appellamus, & nouitatem quærentium in antiquitate. Nam etsi id antiquum aliquando fuit, tamen quia iam fuerat obsoletum, iam est nouum. Scimus multos veteres & graues auctores sæpe Filium Dei sermonem appellare, Tertull. in lib. de Trinitate tribus locis, & in lib. aduersus Praxeam, & libr. aduersus Hermogenem, & Cyprian. libr. 2. contra Iudæos c. 3. & 6. Hilar. libr. 2. de Trinit. Lactant. libr. 4. cap. 8. & 9. Ambro. lib. de fide contra Arian. cap. 2. & lib. 1. hexamer. c. 9. & lib. 2. c. 2. Hierony. in comment. in c. Isai. 21. & in c. 1. epist. ad Ephes. August. tract. in Ioan. 54. & 108. Prudent. hymno. 6. Cathemerinõ.

Ades pater supreme,
Patrisq; sermo Christe.

Remig. in c. 4. epist. ad Hebr. Ansel. in hæc verba Ioan. *In principio erat verbum.* Quin aliquos vocem appellasse video, vt Lactant. lib. 4. c. 9. & Claudianum Gentilem quidem poëtam, sed Christianum simulantem edito de Christo seruatore carmine,

Christe potens rerum redeuntis conditor aui.
Vox summi, sensusq; Dei, quem fudit ab alta
Mente pater.

Scimus & de scripturis sacris nõ nullos proferri locos, vbi noster etiam interpres sermonem verterit Sapient. 18. 15. *Omnipotens sermo tuus exiliens de cœlo à regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminij terram prosiliuit*: & ad Hebr. 4. 12. *Viuus est sermo Dei, & est efficax.* Sunt qui ex Cypriano, & ex aliis veruſtis auctoribus colligant veterem Latinam versionem, quæ ante istam, quam nunc habemus, in Ecclesia legebatur, in multis aliis locis, quibus agatur de Filio, non verbum, sed sermonem habuisse, vt Psal. 32. 6. vbi Cyprian. legit *sermone Domini cœli firmati sunt.* Et Psal. 44. 1. *Eructauit cor meum sermonem bonum.* Et Ps. 106. 20. *Misit sermonem suum, & sanauit eos.* Et Isai. 10. 22. 23. *Sermonem abbreuiatum faciet Deus super terram.* Fallax coniectura, nam Cyprianus non solebat versionem vllam citare, quæ vix vlla eius ætate apud Latinos communis erat, sed ipse quoties scripturam citabat, de Græco vertebat. Indicio est, quod nemo alius eiusdem aut circiter sæculi eodem modo, quo ille, citet, passim dicit in Euangelio κατ' Matthæum, & κατ' Marcum, quod vix meminit alium quempiam Latinum auctorem facere. Reliquos vero locos duos, vbi noster interpres sermonem reddidit, haud dubito non esse de Filio intelligendos. Nam in illo Sapiẽtiæ 18. 15. de angelo illo agebatur, quem Deus miserat, ad occidenda Ægypti primogenita, quem nemo dixerit fuisse Christum. Nam vt verum sit, quod supra diximus multis antiquis auctoribus placuisse, solitum etiam ante incarnationem suam aliquando mitti Christum, tamen certe ad exercendum officium carnificis non mittebatur, quod vix alij exercent angeli, quam mali. Hoc enim est, *Immissiones per angelos malos* Psalm. 77. 49. Hoc beati Iob docet exemplum. Nec Ecclesia in publicis precibus ea verba de Christo interpretatur, sed ad Christum accommodat. Quod longe aliud esse, nullumque inde ad colligendum litteralem sensum argumentum sumi posse multis exemplis sæpe docuimus. Illud etiam ad Hebræos 4. 12. multo magis est manifestum de Christo non intelligi, sed de verbo Dei Euangelico, quod prædicatur, quod non mortuum sicut cætera, sed viuum, atque efficax est. Nec ignoro Cyprianum, & Athanasiũ, aliosq; nonnullos auctores graues de Christo eos locos interpretari. Sed alij etiam non mali auctores aliter intelligunt. Tota ergo quæstio ab scriptura ad veteres auctores reuocatur, quos diximus pro verbo sermonem appellasse. Verum id quidẽ est, sed iidem illi multo frequentius *verbum*, alij nunquam sermonem vocant: certum argumentum magis nomen verbi, quam sermonis probatũ fuisse. Magisq; à nobis probari oportere, & eorum, & nostri interpretis venerabilis auctoritas, & ratio persuadet. Nam si Filius λόγος appellatur, quia notitia Patris est, non solemus mentis conceptum sermonem, sed verbum appellare: siue quia interpres est Patris eius ad nos mandata deferens, & interpretem, & mandatum nemo non verbum potius, quam sermonem dixerit. Et si eius naturam, & vtriusque nominis sermonis, & verbi proprietatem spectes, reperies sermonem orationem totam multis constantem verbis, verbum dictionem vnam, ac simplicem significare: Christum vero non multis verbis rebusve, sed vna simplicique natura sua, quidquid est in Patre, declarare, quia est *splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Itaque melius verbum, quam sermonem dici.

Ad Heb. 1. 3.

Qui arta superest quæstio, quam Basil. homilia in hæc verba Leontius in commentariis, Chrysostom. homilia 2. Theophylactus, & Euthymius attigerunt, cur hoc loco Ioannes *verbum* potius, quam filium appellauerit: Vnam illi omnes rationem reddunt, ne si vocasset filium, aliquid forte carnale, aut patibile lector cogitaret, quod postea accidit Arianis non valentibus filium intelligere, sine fœmina, & carnalem decisionem, qualis in humana generatione fieri solet, cogitantibus. *Si filius est*, inquiebant, *necesse est, vt fœmina sit, & colloquium sermonis, & coniunctio coniugalis verbi, & blandimentum, & postremum ad generandum naturalis machinula.* Sic enim filij Dei, saluatorisque sui generationem irridebant, vt refert Hilar. in libro contra Constant. & Cyrillus Alexan. libro 1. Thesaur. cap. 2. Idonea ratio si Christus hæc tantum duo verbi, & Filij nomina habuisset, vt habebat multa, quæ nullam compositionem, nullam corruptionem significabant, sapientia, lux, splendor, & innumera pene alia, quæ Origenes libr. 1. in Ioann. & Basil. in homil. in hunc locum notant. Alias ego duas rationes fuisse arbitror, quod id nomen magis

Cur Ioannes verbũ potius quã filium appellauerit.

esset notum, & gratum, & quod magis accommodatum ad id, quod paulo post Euangelista dicturus erat. Nullum nomen Filij Dei inter Hebræos tam vsitatum fuisse, quam verbum ex Chaldæo paraphraste cognoscimus, qui, vt supra docuimus, vbicunque nomen Dei pro filio accipi putat מימרא, *Verbum* vertit, haud dubie, quia ita vulgo inter Iudæos vocabatur: cognoscimus ex Philone auctore Iudæo, qui numquam Filium, sæpe λόγον *verbum* appellat, in libro, quod deterius melioribus insidietur, & in libro de opificio mundi. Cognoscimus ex primis illic philosophis Mercurio Trismegisto, & Platone, vt probant Eusebius libr. 7. de præparat. cap. 5. & libr. 11. cap. 10. & Cyrillus libr. 8. contra Iulian. etsi Hieronymus errore fortasse memoriæ id in epistola ad Paulin. negat. *Hos (inquit de verbo loquens) doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Perdam, inquit, sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo.* Quos Philosophos non dubium ab antiquis Hebræis & hausisse sententiam, & vocabulum accepisse. Voluit ergo Ioannes accommodate ad vsum loqui: voluit intelligi. Videbat etiam futurum id lectori gratius: cum enim Filius ideo *verbum* diceretur, quod ad nos auxilij doctrinæque causa, quemadmodum diximus, mitti soleret, iucundum Iudæis erat eius in se nominis memoriam renouari, quo tātum Dei beneficium contineretur. Itaque vt Marcus gratum lecturis sumpsit exordium à nomine Euangelij, quo Faustus significatur nuntius, *Initium Euangelij Iesu Christi Filij Dei.* Ita Ioannes à nomine *verbi*, quod Filium Dei significat Euangelium, id est bonum semper nobis nuntium afferentem. Erat quoque id ad ea, quæ dicturus erat, accommodatum. Volebat paulo post dicere *omnia per ipsum facta esse*, non poterat eum per quem omnia facta sunt, aptius quam *verbum* appellare, quia omnes sciebant Deum verbo suo omnia fecisse. *Verbo Domini cœli firmati sunt* Psal. 32. 6. & *dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt*, Psal. 148. 5. Non absre etiam quæsit Theodorus Mopsue. in Græca citatus Catena, quid causæ fuerit, quam ob rem non vocauerit Euangelista verbum Dei, sed absolute *verbum?* Non male respondere solere scripturam verbum Dei præceptum appellare, & illud verbum quod ad Prophetas sæpe factum esse dicitur: ne quis igitur putaret Filium Dei eiusmodi esse verbum, non verbum Dei, sed *verbum* simpliciter vocauisse. Nascitur nobis noua ex veteri quæstione quæstio. Animaduerto, vt attigi supra, neminem Euangelistam, aut Apostolū præter Ioannem Filium Dei *verbum* appellasse: & Ioannē quidē ipsum non passim, sed quinque tolum locis hoc exordio, & post ver. 14. cum dicit *Verbum caro factum est*, & 1. epist. c. 1. 1. & c. 5. 7. & Apocal. 19. 13. Animaduerto postea quam dixit *Verbum caro factum est*, nusquam præterea toto, quam magnum est, Euangelio verbum nominasse. Quid causæ fuit? Nec enim factum temere. Vocatur Filius *verbum*, non quia homo, sed quia Deus est, & Deus quidem filius, cuius officium est, quasi legatum esse patris, pro eo mitti, pro eo loqui, pro eo Ecclesiam rempublicam suam gubernare. Solus Ioannes de Christi diuinitate egit suscepto consilio, ideo solus vocat *verbum*, & vocat solum antequam carnem factum fuisse dicat, vt verbum à carne, id est Deum ab homine distinguat. Nouam fecimus coniecturam in noua quæstione: meliorem fortasse dies inueniet. Adnotarent Chrysost. hom. 3. & Theophyl. Euangelistam non simpliciter λόγον *verbum*, sed cum articulo emphatico, τὸν λόγον verbum illud dixisse, vt ostendere se non de quouis, sed de illo substantiali atque diuino verbo loqui.

Sequitur verbum, *erat*, quod in hac prima sententia secundum locum tenet. Graues auctores obseruauerunt Chrysostomus homilia 3. Basil. in hæc verba, Cyrillus libr. 1. Ioann. cap. 1. Seuerus Antiochenus, in Græca Catena, Beda, Alcuinus, & Theophylactus in commentarijs ad hunc locum, non dixisse Euangelistam, in principio fuit, sed *in principio erat*: quod verbum fuit, significet rem præteritam, & esse desisse: verbum verò *erat* perennitatem, atque firmitatem. Id quidem hoc in loco verum est. Non enim voluit Euangelista significare verbum fuisse in principio, & iam non esse: sed fuisse semper, semperque esse, semper futurum. Sed perpetua non est obseruatio. Sæpe enim illud imperfectum ἦν, quo hoc loco Ioannes est vsus, pro præterito sumitur, quod & Latine aliquando fieri apud Marcum Tullium, & Liuium obseruaui. Et vero noster interpres non videtur temporum discrimen habuisse. Nam idem tempus ἦν, quod hic vertit *erat*, 1. Ioann. 1. 1. vertit *fuit*. Mallem vtroque loco transtulisset, erat. quia præterquam quod ita Græce est, magis conuenit Filio Dei, vt deo erat, quam fuit, dicatur. Nam fuit potest significare esse cœpisse, vt si dices, In principio fuit cœlum, & terra, non significes fuisse ante principium, sed statim principio conditionis rerum esse cœpisse. Filius autem Dei non cœpit esse, semper fuit, semper erat. Deinde verbum fuit, potest significare, rem quæ fuisse dicitur, esse desisse. Vulgatum est illud, *Fuimus Troes.* Id non significat verbum, erat. Denique verbum erat inclusam habet particulam iam, quam non habet verbum fuit. Perinde enim est, *In principio erat verbum*, ac si diceret, In principio iam erat verbum, non habuit principium, non cœpit esse, quia cum omnia, quæ principium habuēre, esse cœperunt, iam ipsum erat. Ducit nos verbum *erat*, vt Basilius ait vsque ad æternitatem. Scio confundi nonnumquam discrimen temporum, & præteritum non tam temporis differentiā, quam actionis perpetuitatem significare, vt in illo loco Prouerb. 8. 22. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio.* Nō enim indicat aut cœpisse, aut desisse se possidere, sed semper possedisse, semper possidere, semper possessurum esse. Et in illo Psal. 109. 3. *ex vtero ante lucifeorum genui te*, vt nostram, & Septuaginta sequamur editionem. Nec enim significat, aut cœpisse, aut desisse gignere. sed semper genuisse, semper gignere. Hæc scio, sed Ioannes quidem certe differentiam temporum accuratè seruauit. De Ioanne dixi, versu 6 *fuit homo missus à Deo*, de Christo dixi, versu 9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Nec dixit Christus cap. 8. 58. *Antequam Abraham fieret*, ego fui, sed *ego sum*: potuit dicere, eram, sensu eodem. Non dicit Apocalyp. 1. 18. Eram mortuus, sed *fui mortuus, & ecce sum viuens.* Similiterq; ca. 2. 8. quod non casu profecto, sed industria, atq; consilio factum apparet. Alia quoque vis huius temporis est, quam in commentatione de Theologia 4. Gregorij Nazian. Elias Creten. animaduertit, vt ὑφεστῶτος, id est substātiuum sit, nec significet esse hoc vel illud, sed omnino esse, quod proprium est Dei, qui ideirco ab Hebræis יהוה à Græcis ὁ ὤν dicitur, quia solus vere est. Recte igitur Concil. Nicænum Arianos dicentes fuisse aliquando tempus, quando Filius Dei nō erat, ex hoc loco damnauit. Scite que Ambros. lib. 1. de fide ad Gratian. c. 5. argumentatur, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Erat, inquit, apud Deum. Erat. erat, erat: erat. ecce quater erat, vbi impius inuenit quod non erat?* Sed de hac re plura paulo infra dictum fumus.

Ista 29. 14. Abdiæ 1. 8. 2. Cor. 1. 19.

Exercitatio verbi erat.

Tertium nunc huius loci tractemus verbū, *In principio*, Clemens Alexandrin. in orat. adhort. ad Gentes, Origen.

In principio quid sit.

Origen. tract. 1. in Ioann. Cyrill. libr. 1. in Ioann. cap. 1. Gregor. Nyssen. in orat. ad Simplicium, August. lib. 6. de Trinit. cap. 2. Theophilus Antiochen. lib. 4 adlegor. Idacius libr. 3. contra Varimadum, & Beda interpretantur, *In principio*, id est in Patre. Patrem enim principium appellari, quemadmodum exponit Cyril. illud Psalmi 109. *Tecum principium in die virtutis tuæ*, id est tecum Pater aderit. Metuit huic sententiæ auctorum reuerentia probabilitatem. Alij principium pro æternitate acceperunt. quę omnium rerum etiam cogitationum nostrarum principium est, cum careat ipsa principio. Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Filio, Ambros. lib. de incar. Domini sacramento cap. 3. Basil. homilia in hunc locum, Chrysostomus hom. 2. in Ioann. Nonnus poëta, &c, vt citat auctor Græcæ in Ioannem Catenæ, Seuerus Antiochenus oratione 26. & Leontius in commentarijs. Theophylactus & Euthymius. Sententia quidem vera. Nam in ipsa nimirū æternitate verbum erat, sed huius loci quærimus interpretationem. Et vix nomen principij pro æternitate positum inuenias, quæ potius ἀτέλευτον vt Nonnus poëta vocat, id est sine principio, sine termino, quam ἀρχή, id est principium dici potest. Etsi id Euangelista dicere voluisset, clarius vno dixisset verbo ὁ λόγος ἦν ἀΐδιος, verbum erat sempiternum, nec enim credendum rem adeo ad salutem necessariam scribentem, & Ebionitarum, atque Cerinthianorum, vt diximus, hæresim refellentem obscuritatem affectasse. Alij Deum intelligunt nomine principijj, vt idem sit, *In principio erat verbum*, ac si diceret, In Deo erat verbum, sicut statim dicit, *Et verbum erat apud Deum.* Sic Athanasius in oratione contra Arian. *quod verbum ex Deo sit Deus*; quem sensum etiam Origenes probat libr. in Ioannem 1. Simplicissimus quisque sensus mihi maxime placet. Huiusmodi est, vt nomen principij mundi significet originem, quæ & vere principium rerum fuit, & ita in sacris litteris vocari volet: significat ergo Ioannes *in principio*, cum omnia facta sunt, iam fuisse verbum, ideo factum non fuisse: in quam sententiam exponunt Hilarius libro 2. de Trinitate, & Augustinus tractatu in Ioann. 1. & in qq. mixtim ex veteri, nouoque testamento q. 122. quod Beda etiam probat. Est hæc interpretatio & ad hominum intelligentiam, & ad id, quod Ioannes agebat, & ad scripturæ consuetudinem magis accommodata. Nam & lector nihil facilius nomine principij, quam quod omnes principium temporis vocant, poterat intelligere: & Ioannes paulo post de rerum principio dicturus erat, *Omnia per ipsum facta sunt*, & vero admodum simile est de eodem vtroque loco agi principio, quasi dicat, Verbum in principio iam erat, nam ipsum omnibus rebus principium dedit, aut quod eodem redit, Verbum Dei factum non est, hoc est *in principio erat*, quia *Omnia per ipsum facta sunt*, hoc est principium acceperunt. Et solet scriptura sacra per principium, aut initium intelligere primam conditionem rerum, vt *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Quem ad locum videtur Ioannes per antithesim quandam allusisse, quasi diceret, In illo principio rerum omnium, quo Deus creauit cœlum, & terram, verbum creatum non est, quia iam erat. Vt simile veteris, ac noui testamenti esset exordium, & ab illa generali creatione rerum, in qua hæretici eam inuoluebant, Filius Dei omnium creator exciperetur, quemadmodum Chrysostomus, Augustinus, Seuerus Antiochenus, Leontius, & Theophylactus indicant. Eodem modo Filius ipse apud Salomonem loquitur Prouerb. 8. 22. quo credibile etiam eo respexisse Ioannem magnum, vt ex Apocalypsi perspicitur, propheticorum verborum imitatorem. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.* De principio enim temporis loqui ex sequentibus manifestum est, *Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram; nondum fontes aquarum eruperant; nondum montes graui mole constiterant. Ante omnes colles parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina; & cardines orbis terræ.* Quo dergo sapientia ipsa dixit, *in initio*, Ioannes dixit *In principio*, & quod Sapientia, *Possedit me*, id est genuit, vt *Possedi hominem per Deum*; Ioannes, *Erat*: Vnde colligitur, idem esse *in principio*, & ante principium. Parum enim erat in principio fuisse: si ante non fuisset. Nam & cœlum, & terra in principio erant, sed ante principium non erant, quia in ipso principio creata sunt. Id in illo loco Salomonis, quod hic simpliciter dicitur, explicatur, *Antequam quicquam faceret à principio.* Hinc Arianorum vna diluitur obiectio non posse ex hoc loco colligi Filium Dei æternum fuisse, quandoquidem nihil maius à Ioanne de illo, quam à Moyse de cœlo, & terra dictum videatur, vt Chrysostomus, & Theophylactus refertunt: quibus aliter illi respondent. Aliter Moysem dicere in principio, aliter Ioannem: Moysem dixisse cœlum, & terram non quidem absolute fuisse, sed creata fuisse, quod autem creatum est, æternum esse non potuisse. Ioannem contrà non dixisse verbum in principio factum fuisse, sed simpliciter fuisse: & per illud potius omnia fuisse facta. Qua etiam ratione ad aliā eorum obiectionem responderi potest. Obiiciebant, vt iidē auctores tradunt, etiam de diabolo dictum esse Ioannis 8. 44. *Ille homicida erat ab initio*, non enim dicitur absolutè fuisse, sed fuisse homicidam. Hoc est, quod supra dicebamus verbum illud *erat* esse ὑποστατικόν, substantiuum, quia non duatum inter se coniunctionem rerum, sed rei vnius substantiam significat. Præterea non dicitur in initio, sed *ab initio* homicida fuisse, quod quis non videt, quantum interfit? In initio non erat homicida, quia nondum erat: sed *ab initio* fuit, quia statim, vt esse cœpit, & homicida esse cœpit hominem persequens. Esto, dicet aliquis, idem sit *in principio*, & ante principium, tamen non videtur ex hoc loco probari posse verbum fuisse sempiternum, si nomen principij, non æternitatis sed temporis initium declaret. Nam & angelos multi graues auctores ante initium temporis fuisse crediderunt, tamen non idcirco æternos fuisse crediderunt. Intelligat quisquis hoc obiicit scripturæ morē esse, vt cum aliquid æternum esse significat, *in principio*, aut *ante principium*, *ante cœlum & terram* fuisse dicat. Illustre exemplum illud est, quod modo tractabamus, *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, non enim tantum significat antiquiorem se esse mundo, quod parum erat, sed fuisse sempiternum. Cęterum quia non solet humanum ingenium supra principium temporis ascendere, accōmodate ad homines loquens, quod æternum esse docet, initio, aut ante cœlum, & terram fuisse dicit. Quia quidquid factum est, aut in illo principio, aut postea factum est, itaque quod in principio, aut ante principium erat, factum esse non potest: quod autem est, & factum non est, æternum est. Simile illud est, quod ait Christus Ioann. 17. 5. *Clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset, apud te.* Ea enim circumlocutione nō antiquitatem solūm, sed æternitatem declarauit. Quin aliquando minore interuallo eternitatem suam significauit, *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Non enim docere tantum voluit se antiquiorem esse, quam Abraham, sed nullum prorsus initium habuisse. Quia si habuisset, habuisset vtique vt homo: si vt homo longe post Abraham, cum nondum annos natus esset quadraginta.

Gen. 1. 1.

Ver. 24. 25. 30. 27.

Gen. 4. 1.

Arianorū obiectiones diluuntur.

Prou. 8. 22.

Æternitas quomodo in scriptura significetur.

Inf. 8. 58.

Quare idem erat dicere se fuisse ante Abrahamum, & nunquam esse cœpisse. Quod clarius diuinitatis Christi argumentum desiderari poterat, quam quod Ioannes dixisset, *in principio* fuisse verbum, id est principium non habuisse? non acquiescebant tamen in his verbis Ariani superbi, & iniqui homines ingenij quales omnes hæretici. maximeque Caluiniani sunt. Multa præterea, quæ modo diximus, comminiscebantur, vt hunc locum deuitarent. Primum, aliud verbum, aliud Filium esse dicebant. Verbum quidem semper fuisse, filium non semper, vt auctor est Athanas. in oration. *Quod Deus de Deo sit verbum*. Facile hoc à Catholicis refutabatur. Nam de eo de quo dixerat, *in principio erat verbum*,, dicit statim versu 3. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, ver. 14. *Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*: eum autem per quem omnia facta sunt, quique factus est caro, filium Dei fuisse, statim declarat, *& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*. Et D. Paulus Hebr. 1. 2. & ad Colos. 1. 16. per filium sæcula, & vniuersa, quæque in cœlo, quæque in terris sunt, condita esse dicit. Et quod Ioannes hic vocat *verbum*, paulo post vers. 9. lucem appellat illuminantem *omnem hominem venientem in hunc mundum*. Hunc autem lucem esse filium Dei declarat, cap 3. 19. Simile quiddam Eunomius dicebat, vt scribit Cyrill. lib. 1. in Ioan. c. 4. à quo & eius argumenta recitantur, & refelluntur. Alij quidam Ariani respondebant verbum Dei semper apud Deum fuisse, non tamen actu, sed potestate: quemadmodũ in nobis, antequam loquamur, potestate quidem verbum est, quia loqui possumus, actu non est, quia non loquimus; tunc actu formatur verbum, cum actu loquimur. Verbum enim Dei nihil aliud fuisse, quàm diuinæ mentis cogitationem, quam cum facere mundum voluit, formauit in verbum, dicens *fiat*, & factũ est; vt auctor est Athanas. in epistola de sententia Dionysij Alexandrini. At isto sane modo potuisset Ioãnes dicere res omnes in principio fuisse, quia potestate in Deo erant. Cum ergo de solo verbo hoc dicat, de aliis rebus non dicat: aliter verbũ in principio fuisse, quam res alias, necesse est. Deinde si sola potestate verbum fuisset in Deo, exposuisset vtique Ioannes. quando actu esse cœpisset, sicut de cæteris rebus dixit, *Omnia per ipsum facta sũt*: & de verbi ipsius incarnatione, *Verbum caro factum est*. Non admodum absimile est, quod dicebant alij, vt idem refert Athanas. orat. 1. contra Arianos, Deum paulo antequã mundum crearet, creasse filium, vt per eum omnia perficeret, quæ designauerat, & respectu quidem hominum, qui verbis vtuntur, vocasse verbum; respectu sapientum, sapientiam. Quod satis iam explicandis verbis Euangelistæ refutauimus: enimuero idem esse in principio, & ex omni æternitate erat verbum. Alij desperatione respõsi verbum omnino tollebant, ἄλογοι Alogi, id est sine verbo ab Epiphanio, & Allogiani ab Augustino vocati: nam & ij Arianorum genus erant, de quibus in titulo Euangelij diximus. Stat ergo arx inexpugnabilis sententia D. Ioan. qua omnis Arianorum hæresis alliditur. Illud mirum videri potest, non adhibuisse eum sententiæ suæ probationes, præsertim scribentem aduersus hæreticos, qui æternitatem negabant verbi. Sed nimirum Euangelista, non disputator Ioãnes erat: & non est officium Euangelistę probare, quæ dicit, sed historice narrare. Præterquam quod non admittebat materia probationem: quis enim antequam homines, antequam angeli fierent, testis esse poterat æternitatis Filij, nisi Filius ipse, qui reuelauit Ioanni? Vult ergo tibi Ioannes tanquam discipulo Filij credi. Hoc enim est, quod in extremo dicit Euangelio c. 21. 24. *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verũ est testimoniũ eius*. Hoc est quod admonet initio epistolæ primæ, *Quod fuit ab initio, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, annuntiamus vobis*. Hoc teste fiat fides nostra; hoc quisquis contentus non est, Christianus esse non potest. Alia contra illum quærenda sunt arma, rationibus de omni alia religione deiiciendus. vt, cum nullam aliam veram esse perspexit, nostram, quam ratio certe docet esse verisimilem, veram esse credat. *Declinabit ad dexteram*, inquit Propheta, *& esuriet, comedet ad sinistram, & non saturabitur*.

Cur probationes non adhibuerit Ioannes.

Et verbum erat apud Deum.] Quorsum hoc Ioannes adiungat, statim lectoris animus dubitat, Hilar. 2. de Trin. & Chrysost. hom. 2. hanc, cur id adiecerit, rationem innuũt, ne quis audiẽs in principio fuisse verbũ, ingenitum, id est absque omni principio etiam generationis putaret: *apud Deum* enim, id est apud Patrem fuisse, ac velut in domo Patris, antequam quodammodo emanciparetur, & in hunc mundum tanquam ad bellum veniret, Leontius, & Euthymius. ne in loco aliquo circumscriptum fuisse putaretur. Basilius in hom. in hũc locum mihi videtur veram attigisse causam, sesutum Ioannem lectoris cogitationem, qui cum audisset verbum *in principio* fuisse, dubitare poterat, vbi esse poterat, cum nihil dum esset, vbi esse posse videretur: addit fuisse vbi Deus erat, hoc est *apud Deũ*. Sẽsum quæramus, quid est *erat apud Deum?* In duobus verbis sententia versatur, pro quo Dei nomẽ accipitur, & quam vim habet præpositio πρὸς *apud*. Origenes lib. 2. in Ioan. quem vt caute legat, lectorem moneo. Chrysost. hom. 2. Basil. in hæc verba. Athanas. in orat. quod Deus de Deo sit verbum. Hilar. 2. de Trinit. Beda, Theophylactus, Euthymius, & fere omnes vno excepto Augustino, *apud Deum* interpretantur apud Patrem: isq; certus mihi videtur esse sensus; nec enim apud se ipsum fuisse significare voluit, &, vt postea docebimus, idem est *apud Deum*, quod *in sinu Patris*. Solus Augustinus lib. 6. de Trinit. c. 2. existimat nomẽ Dei hoc loco communiter pro tribus personis accipi: obiicienti autem ipsi sibi, quomodo *apud Deum* esse dicatur, cum ipse sit idem ille Deus, respondet eadem ratione dici, qua dicitur animus apud hominem esse, cum vna ipse sit pars hominis. Sed animus pars hominis est, ideo recte apud hominem esse dicitur; Verbum autem non pars Dei, sed ipse totus est Deus. Itaq; si nomen Dei non pro Patris persona, sed pro Deo communiter sumeretur, non ita *Verbum apud Deum* diceretur fuisse, quomodo animus apud hominem, sed sicut animus apud animum, aut sicut homo apud hominem esse dicitur, si quis ita loqueretur. Quæ quia inusitata locutio est, multo est probabilius vt *apud Deum*, id est apud Patrem dicatur fuisse. Cur ergo non dixit, Et verbum erat apud Patrem, quod fuisset clarius? Primum, quia non dixerat, in principio erat filius, sed, *in principio erat verbum*, ob eam causam, quam illic explicauimus. Si filium nominasset, consentaneum fuisset, vt diceret, & filius erat apud Patrem, quod ea duo nomina sua relatione bene hæreant. Cum autem *verbum* appellasset, magis fuit consentaneum, vt *apud Deum*, quam vt apud Patrem fuisse diceret, quia magis vsitate verbum Dei, quam verbũ Patris dicitur. Aliam quoque rationem habuisse arbitror. Dicturus statim erat, *Et Deus erat verbum*, sumpto initio ab vltimo verbo præcedentis ꝛ ebri, quod in tota hac oratione eum fecisse animaduertimus. *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Quod cur fecerit, postea docebimus. Hæc orationis gratia peruisset, si dixisset, & verbum erat apud Patrem, nec enim à Patre poterat alterum

Pro quo hic Deus nomen accipiatur.

Infra v. 18.

alterum membrum incipere, & Pater erat verbum, quia verbum non est Pater. Præpositionem *apud*, Iren. lib. 3. cap. 8. Athanas. in oration. quod Deus de Deo sit verbum, & Augustin. libr. 6. de Trinit. cap. 2. & Fulgent. libr. 3. ad Monim. & Victorinus lib. 2. contra Arium idem esse dicunt, quod in Deo. Confundi enim eas duas præpositiones, quod Fulgentius multis de scriptura probat exemplis. Vnum sufficit. Quemadmodum hic Ioann. dicit, *& verbum erat apud Deum*, inta Christus dicit *ego in Patre, & Pater in me est*, c. 14. 10. 11. Contra Chrysosto. Cyrill. & Theophylact. aliud esse *apud*, aliud, *in*, nam *in* accidentium, *apud* substantiæ, atque personæ magis esse proprium. Dicimus colorẽ esse in homine, non apud hominem: dicimus hominem esse apud amicum, non in amico suo. Itaque recte ex hoc loco ij auctores, quos modo nominauimus, itemque Seuerus Antiochenus, & Leontius, imo & Theodorus Mops. in Græcorum Catena, licet suspectus in hac re auctor, contra Sabellianos collegerunt filium à Patre distingui persona. Qui enim apud alium esse dicitur, distincta persona est. Sed hoc ipso argumento Ariani abutebantur, vt probarent filium non eiusdem cum Patre esse naturæ. Quod præpositio *apud* non solum rem natura distinctam, sed omnino etiam extrinsecus adiunctam significare videatur, quemadmodum apud me dicitur esse vestis, in me animus: quia vestis externa animus internus est. Ideo non dixisse Ioannem, verbum erat in Deo, sed *apud Deum*. Itaque cum Arianus quidam aliquando in Africa cum Catholico de his verbis Ioannis disputaret, attepto de capite Catholici pileo, & manu tenens intertrogabat, Hic byrrus (sic enim appellabat) estne in me, an apud me? Respondente altero, apud te. subiecit: Sic verbum erat apud Deum, quia non Deo consubstantiale, sed externum erat. Historiam scribit Fulgentius initio libri tertij contra Monimum. Id multis, vt diximus, exemplis Fulgentius refellit. Nam qui nunc dicitur *apud Deum fuisse*, paulo post dicitur *in sinu Patris* esse vers. 18. & esse in Patre cap. 14. 10. 11. vt alia innumera taceamus. Vtrique auctores aliqua ex parte verum mihi dicere videntur, & qui idem esse *in* & *apud*, & qui non idem esse putant. Nam hactenus quidem idem sunt, vt cum de Deo loquamur, vbicumque dicimus *apud*, dicere possumus *in*, vt Filius est apud Patrem, & in Patre, sed non vbicumque dicimus *in*, dicamus *apud*: nam Patrem in Filio esse dicimus Ioannis 14. 11. apud Filium non dicimus. Videndum ergo, quam vim hoc loco habeat præpositio *apud*, & cur Ioannes potius *apud Deum*, quam in Deo verbum fuisse dixit. Causam aliquam Hilarius, & Chrysosto. insinuarunt. Quod, *apud*, eum significare videatur, qui quodammodo honorabilior sit, cum enim pater, & filij in eadem habitant domo, recte dicas filios apud patrem, non recte patrem apud filios habitare. Hac ratione non dixit Ioannes verbum fuisse in Deo, sed *apud Deum*, quia præpositio *in* eam vim nõ habebat, quam volebat exprimere, verbum apud Patrem, tanquam apud auctorem suum fuisse, vt loquitur Hilarius, quamuis nũc ab eo verbo prudenter abstineamus. Melius dicemus significare Euangelistam voluisse, verbum fuisse *apud Deum*, tanquam apud Patrem, tanquam apud eum, à quo originem duceret, tanquam in domo paterna: non defuisse illi, vbi esset, qui esset apud Patrem: vbi enim commodius filius, quam apud patrem suum esse possit? Alij intimam coniunctionem cum Patre per præpositionem *apud* declarari putant: idem enim esse verbum fuisse *apud Deum*, & fuisse *in sinu Patris*, vt dicit ver. 18. quemadmodum Theophylactus interpretatur. *In sinu* autem *Patris*, esse non dubium, quin summam cum Patre coniunctionem declaret. Valde enim nobis cõiunctum est, quod in sinu, quod in pectore est. Similis est alia eiusdem Theophylacti explicatio, vt idem sit *apud Deum*, & cum Deo, quemadmodum Marci 6. 3. illi dicunt, *sorores eius nobiscum sunt*. Gr. πρὸς ἡμᾶς, id est apud nos. Acuta etiam est, & germana, vt mihi videtur, interpretatio Gregorij lib 5. Moral. c. 19. idem esse verbum fuisse *apud Deum*, & fuisse inuisibile, fuisse quodammodo absconditum. Sic enim intelligit illud Iob, *Ad me dictum est verbum absconditum* c. 4. 14. Quasi dicat, etsi non videbatur, etsi non apparebat, erat tamen: apparuit, cum *venit plenitudo temporũ*, cum *verbũ caro factum est*. Aut, erat quidem, sed non apparebat, vt hæc inter se duo loca respondeant. Qui sensus mirifice mihi placet. Nam quod Ioann. hoc loco dicit, *verbum erat apud Deum*, & postea ver. 18. *vnigenitus filius qui est in sinu Patris*, dicit breuius 1. epist. cap. 1. 2. *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*. Ambrosius in libro de incarnat. Domini sacramento, c. 3. & Greg. Nyssen. in lib. de fide ad Simplicium; & Rupertus in commen. ad hunc locum, aliam videntur expositionem insinuare, quam ego etiam antequam auctorem haberem vllum, maxime probabam, vt æqualitas verbi, & Patris significetur. Voluit enim Euangelista declarare vbi fuisset infinitis sæculis verbum, quod semper fuisse dixerat: dicit fuisse πρὸς τὸν Θεὸν *apud Deum*, id est iuxta Deum, sedisse ad dextram Dei, quod est Deo æqualem esse. Hunc verum esse sensum ex scriptura colligo, quæ cum docet Christum, post resurrectionem suam in cœlum ascendisse, minime dubium est, quin significare velit, eò, vnde venerat, vbi prius erat redijsse. Dicit autem sedisse *ad dexteram Dei*, id est Patris Marc. 16. 19. Act. 2. 34. & 5. 31. & 7. 55. Rom. 8 34. Ephes. 1. 20. Colos. 3. 1. Hebr. 1. 3. & 8. 1. & 10. 21. & 12. 2. & 1. Pet. 3. 22. Prius ergo erat ad dexteram, & cum Ioannes his verbis dicere voluerit, vbi erat, vbique dicere voluit ad dexteram Patris fuisse. Ita prorsus Cyrillus Ierosolymitanus exponit in 11. catechesi. Quod quidam dicunt πρὸς relationem significare, sensumque esse, verbum fuisse πρὸς τὸν Θεὸν, ad Deum, id est relationem ad Patrẽ habuisse, miror cuiquam homini prudenti in mentem venire potuisse. Nec velim assuescere lectorem istis subtilitatibus, quas raro admittit scripturæ grauitas, & qui confectantur, in pueriles sæpe errores incurrunt. Quærit Leontius, cur prius dixerit Verbum fuisse *apud Deum*, quam esse Deum. Respondet, vt indicaret nihil aliud fuisse, quam illum ipsum Deum, apud quem erat.

Præpositio Apud pro quo hic sumatur.

Abusi hoc loco Ariani contra Catholicos.

Quid sit Christum sedere ad dexteram Patris.

Et Deus erat verbum.] Lectio primum, deinde verborum structio construenda, quibus constabilitis perspicuus erit sensus. Notum est, quod scribit Augustinus libr. 3. de doctrin. Christ. cap. 2. quosdam nimirum Arianos ita solitos legere, vt hæc verba *Deus erat*, cum præcedentibus iungerent clausa puncto sententia. sic, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat*: deinde adijcerent consequentibus, *Verbum hoc erat apud Deum*. Quod refutatione non indiget. Quorsum enim dixisset *& Deus erat*, de quo nemo dubitabat? Præsertim cum iam dixisset *& verbum erat apud Deum*. Quo enim modo apud Deum esse poterat, si Deus non erat? Deniq; ex ipsa partitione mẽbrorum constat, hoc vnum membrum esse debere. *Et Deus erat verbum*, sicut *In principio erat verbũ*, vnum; *& verbum erat apud Deum* alterum membrum est. Idq; ipsum indicat artificium, quo apparet Euangelistam vti voluisse, vt semper, quod in præcedenti membro vltimum verbum fuerat, in sequenti primum esset. Verborum autem constructio ita ordinanda est, vt *Verbum* sit subiectum, *Deus* attributum, transpositis

Ad Gal. 4.

Inf. ver. 14.

Arianubus locum olim peruersam distinguebant.

verbis, *Verbum erat Deus*, quemadmodum Hilarius 7. A de Trinit. & Basilius homil. in hæc verba interpretantur: postulatque ipsa per se sententia. Non enim de Deo, sed de verbo, an ante mũdum fuisset, vbi fuisset, quid fuisset, agebatur. Cur ergo non dixit, Verbum erat Deus, quod fuisset clarius? Solent Hebræi ea figura delectari, qua finis præcedentis membri initium sequentis est. *In principio creauit Deus cœlum, & terram; terra autem erat inanis & vacua.* Et infra vers. 4. *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Idem Ioannes voluit hoc loco, quod non fecisset, si dixisset verbum erat Deus. Quod attinet ad sensum, nullum discrimen est. Nam siue dicas, Verbum erat Deus, siue *Deus erat Verbum*, necessario sequitur Filium Dei, qui *Verbum* B appellatur, vere Deum esse, estque illustrissima sententia, quæ nullis corrumpi cauillis, nullis obscurari possit tenebris. Nixi tamen Ariani sunt tribus modis obscurare. Primum deprauata lectione, quemadmodum modo dicebamus. Deinde nomen Dei Græce articulum emphaticum non habere, quemadmodum habet in membro præcedenti, cum pro Patre ponitur: itaque Patrem quidem verum esse Deum, qui adiuncto articulo dicatur ὁ Θεός; Filium non vere, qui sine articulo Θεός, quasi minor quidam Deus appelletur, Auctor Chrysostom. hom. in Ioann. 3. atque Theophylact. Arianis nimium hoc loco fauet Origenes, attentum lectorem volo. Eam obiectionem facile Chrysostomus diluit, etiam Patrem aliquando sine C articulo Θεὸν Deum appellari Rom. 1. 7. & hoc ipso c. vers. 6. & sexcentis alijs locis. Contra vero Filium τὸν Θεὸν Deum cum articulo vocari, vt Rom. 9. 5. Quam autem obrem Euangelista hoc loco ãrticulum non addiderit, ex linguæ Græcæ proprietate ratio reddi potest. Non solet in prædicato, sed in subiecto articulus poni, itaque non potuit dicere καὶ ὁ λόγος ἦν ὁ Θεός, iam enim docuimus nomẽ verbi esse subiectum, nomen Dei prædicatum. Ideo nomen λόγος *verbum*, habet articulum, nomen Θεὸς *Deus* non habet. Deniq; respondebant Ariani Filium vocari quidem Deum, sed eo modo, quo Moyses Deus Pharaonis vocatus est Exod. 7. 1. & vt homines sancti Dij appellantur Psalm. 81. 1. 6. confirmante, vt videtur, Christo Ioan. 10. 35. ita refert Hilar. 7. de Trinit. Recte eam responsionem refellit idem Hilarius. Moysem non absolute vocatum D Deum, sed Deum Pharaonis, verbum autem absolute dici Deum, *Nunquid*, inquit, *non adiecta nominis causa est, cum dicitur, Deum Pharaonis? aut nunquid Dei naturam eis intulit, & non potius in eum, qui metueret, terrorem, cum dracones magicos draco Moysi mox virga manẽs deuorat: cum cynomyam, quam immiserat, abigit; cum grandinem potestate, qua euocauerat, auertit; ũ locustas ea virtute, qua inuexerat, repulit; cum in operationibus eius magiũ ostentant digitum Dei esse? Sic Moyses Pharaoni Deus datus est, dum timetur, dum oratur, dum punit, dum medetur.* Deinde addit Moysem non dici Deum esse, sed constitutum fuisse Deum Pharaoni. *Et aliud*, inquit, *est Deum dari, aliud Deum esse. Eo ipso quod dicitur constitutus Deus,* E *non naturalis, sed factitius significatur Deus. Deum autem*, (inquit eodem libro) *Dominum nostrum Iesum Christum hic modo nouimus, nomine, natiuitate, natura, potestate, professione.* Alij dixerunt non inepte Moysem nõ fuisse vocatum Deum; sed Deum Pharaoni, id est opinione Pharaonis. Accedit quod illo loco nõ est יהוה, quod proprium est Dei, sed אלהים, quod Chaldæus paraphrastes doctorem, R. Abraham nuntium, aut legatum ad Pharaonem interpretatur. Ad locum Psal. 81. similiter Hilarius respondet, eo ipso quod dicitur, *Ego dixi, Dij estis*, significare eos beneficio, non natura fuisse Deos, *In eo*, inquit, *indulti nominis significatio est, & vbi referetur, Ego dixi, loquor tu est potius sermo, quàm rei nomen.* Est etiam illic אלהים quod nõ solum Deum, sed nuntios etiã significat, vt videtur explicare Christus Ioan. 10. 35. 36. *Si eos dixit Deos, ad quos Dei sermo factus est. quem Pater sanctificauit, & misit in mũdum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, filius Dei sum?* Non enim à pari, sed à minori ad maius argumentatur, si illi dicti sunt Dij, quanto magis ego Deus dici possum? Vere igitur Deus vocatur, & est verbũ. Sed quærere lector poteſt, quorsum hoc ipsum Ioannes dixerit, cum non id agere videretur, vt doceret, quid esset, sed an semper fuisset verbum. Puto rationem reddere voluisse, quare verbum apud Deum erat, quia nimirum Deus erat. Qui enim, antequam quidquam fieret à principio, apud Deum esse potuerat, nisi Deus esset? Interim quasi aliud agens firmissimũ fidei nostræ fundamentum posuit, Christum verum esse Deum.

Genes. 1. 1.

Alia obiectio Arianorum.

2. *Hoc erat in principio apud Deum.*] Hoc verbũ quod Deum esse dixi. Nam quamuis pronomen ἐκεῖνος, & ad *verbum*, & ad *Deum* Græce referri possit, si genus, & Grammaticam spectes: tamen sententia non patitur, vt alio, quàm ad verbum referatur. Quis enim esset sensus, Hic Deus erat apud Deum, aut quorsum id diceret Euangelista? Postulat etiam Hebræorum figura, qua eum vsum fuisse diximus, vt ad verbum referatur: fuerat enim vltimum superioris sententiæ. & debet huius esse primum. Et est repetitio superiorum, vt apparet, & notauit etiam Leontius: supra autem non dixerat, In principio erat Deus, sed *In principio erat verbum*; nec, Deus erat apud Deum, sed *verbum erat apud Deum*; idem ergo hoc loco significatur. At quorsum ista nunc repetitio? Cyril. lib. 1. in Ioan. c. 4. voluisse ait Ioannem Eunomianorum, & quotundã, vt supra docuimus, Arianorum errorem, quem animo prouidebat, refutare dicentium aliud fuisse verbum Dei, quod in principio apud Deum erat, aliud per quod omnia facta sunt; sed satis non video, quomodo hac repetitione error ille magis refutetur, quã si adhibita non fuisset. Satis enim refutasset si tantum dixisset, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Omnia per ipsum facta sunt.* Chrysosto. homil. 3. ne qua verbum *apud Deum*, id est apud Patrem fuisse dixerat aliquis putaret Patrem senorem fuisse. Theophyla. vt doceret non fuisse vnquam Filium à Patre discordem: Hilarius, quod dixerat, magis, magisque confirmaret. Causæ ergo reddi tionem, aut potius explicationem, confirmationemque esse arbitror: dixerat enim in principio fuisse verbum, & verbum fuisse apud Deum; reddiderat causam, quia *Deus erat verbum*; explicat nunc causam, atque confirmat; propterea ergo quod verbum erat Deus, *erat in principio apud Deum*. Nam si Deus non fuisset, nec in principio, neque apud Deum esse potuisset. Itaque tota oratio, de qua hactenus disputauimus, ad hunc modum resoluenda est, vt minus insolens Latinis auribus sit. Antequam quidquam fieret, verbum erat: sed nondum apparuerat, quia tantum erat in sinu Patris, erat enim vnus, idemq; cum Patre Deus, ideoque apud illum à principio erat.

3 *Omnia per ipsum facta sunt.*] Plerique auctores putant voluisse Ioannem his verbis Christi diuinitatem confirmare, docendo eum omnium rerum creatorem fuisse. Leõtius vero, docere voluisse verbum è numero creaturarum non esse, illud enim in principio fuisse: has vero omnes in principio non fuisse; quin per illud ipsum verbum principium accepisse. Confirmatur quidem diuinitas Christi, & si probata ante non esset, tam his verbis apertissime probaretur; sed aliud mihi fuisse videtur Euangelistæ consilium. scribebat historiam Christi, sequitur ordinem temporum,

porum, agit prius de illo qua Deus, deinde qua homo A est. Et ideo de eo quidem qua Deus, primum de eius statu antequam mundus fieret, deinde quid in ipsa mundi egerit conditione, *Omnia per ipsum facta sunt.* Quod etiam Alcuinus adnotauit. Sententia facilis est, atque perspicua. *Omnia per Filium facta esse.* Itaque recte hom. 4. Chrysosto. obseruauit plus vno verbo Ioannem, quam Moysem pluribus dixisse. Nam Moysem cum longa oratione rerum conditionem exposuisset, non nisi res corporeas complexum esse, nec eas quidem singulas, sed quæ præcipuæ erant, cælum, terram, aquas, Solem, Lunam, animalia terrestria, natatilia, volatilia, de alijs quæ innumera sunt, de angelis qui corpora non habent, nullam fecisse mentionem, Ioannem vno verbo omnia omnino comprehendisse, *Omnia per ipsum facta sunt. Quæcunque* B *facta sunt in creatura* (inquit August. tract. 1. in Ioannem) *omnia omnino quæ fixa in cœlo sunt, quæ fulgent desuper, quæ volitant sub cœlo, & quæ mouentur in vniuersa natura rerum, omnis omnino creatura. Dicam planius, dicã fratres vt intelligatis, ab angelo vsque ad vermiculum.* Et alio loco eiusdem tractatus, *exeat*, inquit, *nunc nescio quis infidelis Arianus, & dicat, quia verbum Dei factum est. Quomodo potest fieri, vt verbum Dei factum sit, quando Deus per verbum fecit omnia? Si ergo verbum Dei ipsum factum est, per aliquod aliud verbum factum est? si hoc dicis, quia hoc est verbum verbi per quod factum est, illud ipsum dico ego vnicum filium Dei. Si autem non dicis verbum verbi, conce ito non factum, per quod facta sunt omnia: non enim per se ipsum fieri potuit, per quod facta sunt omnia.* Tribus etiam modis Ariani hunc locum eludere conabantur. Primum quidem dicebant, vt superioribus verbis Augustinus indicat, ab omnibus quæ per verbum facta esse dicuntur verbum ipsum excipi, quod non per se ipsum, sed per Patrem factum fuisset. Poterant exemplis scripturæ confirmare. Nam cum Christus dicit, *non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista*, vtique seipsum non comprehendit, non quod ex muliere, sed ex virgine, vt illic explicauimus, natus sit, sed quod ita loqui soleamus, vt cum aliquid vniuerse de hominibus dicimus, & nos ipsos, & eos, quibuscum loquimur comprehendi nolimus. Nemo ne magis amat, quam ille, aut ille, D vtique præter meipsum. Nam ego quidem me magis amo. Dixit coram Apostolis Christus, *Non inueni tantam fidem in Israel.* Quis credat Apostolos non maiorem, quam Centurionem illum fidem habuisse? At ista vrbanitas hic non habet locum. Primum, quia iam ante Ioannes dixerat verbum non fuisse factum, sed sempiternum: *in principio erat verbum*, atque adeo verum esse Deum. Deinde quia postquam dixit, *Omnia per ipsum facta sunt*, addidit, *Et sine ipso factum est nihil.* Nec hoc contentus verbo addidit aliud, *quod factum est*, quasi eam ipsam Arianorum exceptionem excludere voluerit, ac dicere nihil omnino, nullaque excepta re factum fuisse, quod sine ipso factum fuerit. Secundo hoc loco dicebant omnia per Filium Dei facta esse, non tanquam per dominum, non tanquam per artificem, & magistrum; sed tanquam per seruum, & discipulum, qui facientem imitaretur Patrem, vt auctor est Athan. serm. 3. contra Arianos, & Cyrill. lib. 1. in Ioann. c. 5. & lib. 5 Thesaur. c. 3. & Idacius in lib. de Trinitate contra Varimad. c. 11. Eam responsionem Cyrill. in Thesauro refellit ex loco illo Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, quæ verba non sunt sapientioris inferiori præcipientis, sed paris parem inuitantis. Atque ita ea verba intelligi debere, quasi à Patre Filio dicta fuerint, in consilio Sytmiensi diffinitum est, cap. 15. vt refert in libr. de synodis Hilarius. Præterea si homo ad imaginem simul Patris, ac Filii factus est, eadem Patris, ac Filii imago est, eadem ergo natura. Probat etiam duabus id Cyrillus rationibus. Altera est, Si Filius, inquit, artem aliquando creandi didicisset, posset & aliquando eius obliuisci, quod absurdum profecto dictu est. Altera, creare non esse artis, sed potestatis. Artem enim in subiecta aliqua materia necessario versari, creationem materiam non habere, qua & ipsa materia creata est. Ita eodem loco docet, & lib. 2. contra Iulian. & lib. quo testimonia colligit ad probandam Spiritus sancti diuinitatem. Denique Ariani respondebant ad hunc locum Euangelistam non dixisse omnia à verbo, sed per verbum facta esse. Hoc autem inter eas præpositiones duas, *à*, & *per*, esse discriminis, quod *à* causam efficientem, *per* autem instrumentum significet. Itaque filium Dei non tanquam auctorem, & artificem, sed tanquam instrumentum creasse omnia, ideo colligi inde non posse esse Deum. Ita de Arianis scribit Athanas. in lib. de communi essentia Patris, & Filii, & Spiritus S. & Basilius libr. de Spiritu sancto cap. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8 9. & Chrysostomus hom. in Ioan. 4. Theophylactus, & Euthymius hoc loco. In quo errore Origenes in commentariis ad hunc locum manifeste deprehenditur. Nam quasi Arianorum, & Eunomianorum pater aperte dicit, & præpositionem *per* nunquam principem rei quæ fit, auctorem, sed ministrum significare, vt cum verbum Dei per Prophetas factum fuisse dicitur: & Spiritum sanctum summa impietate concedit factum esse per Filium. Sed de Spiritu sancto paulo post, nunc contra Arianos de præpositione *à* *per* disputemus. Responderunt eis auctores, quos modo citauimus, discrimen illud inter eas præpositiones non esse perpetuum, sæpe enim *per* tribui causæ efficienti atque præcipuæ, quod innumeris exemplis probari potest, Genes. 4. 1. *Possedi hominem per Deum.* Prouerb. 8. 15. *Per me regis regnant 1.* Corinth. 1. 1. *Paulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei*, & versicul. 9. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius Iesu Christi Domini nostri.* & 2. Corinth. 1. 1. *vocatus per voluntatem Dei*, & ad Galat. 4. 47. *Si filius, & hæres per Deum.* Idem hoc loco Theodorus Mopsuest. suspectus licet auctor & Leontius scribunt, τὸ διὰ τῆς διακονίας ἔνεκα κεῖται, ἀλλὰ συμπράξας, καὶ τὸ μὲν ἐν ἀφελεστέρᾳ τῆς αὐτῆς ποιοῦσα. Quod autem hoc loco præpositio *per* non instrumentum, sed verum auctorem significet optimus auctor est, D. Paulus, qui in epistola ad Hebræos c. 1. 10. Illud Psalm. 101. 26. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli*, de Christo dictam affirmat, & affirmat, vt Deum esse probet. sicut nos ex hoc loco probamus. Legimus aliquando apud graues auctores phrases qualdam, in eas cum lector inciderit, potius in bonam partem interpretetur, quam condemnet auctores. Eiusmodi est, quod alicubi Clemens Alexand. & Tertullian. in libr. aduersus Praxeam, & Eusebius lib. 1. hist. Ecclesiast. cap. 1. dicunt, Filium in rerum creatione obsecutum fuisse Patri. Quod & in synodo Sytmiensi ita fuit prorsus diffinitum, vt qui id non confiteretur, execraretur anathemate, vt in libr. de synodis recitat Hilarius. Quod cum dicunt, nihil aliud docere volunt, quam Patrem dixisse, Faciamus mundum, & omnes tres personas æque fecisse. Quemadmodum in hominis creatione perspicuum est, in qua Pater Filio, & Spiritui sancto dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, vt illa eadem synodus interpretatur. Dixit autem non iubendo, sed consulendo, sed deliberando, sed inuitando, vt Cyrillus hoc loco docet. Si enim iubendo dixisset, nõ dixisset,

Ariano rũ subterfugia aduersus hunc locum.

Matt. 11. 11.

Luc. 7. 28.

Matt 10. 8.

Luc. 7. 9.

Phrases quæ Arianis sinum sapiunt.

Gen. 1.

In loan. li. 1 cap. 5.

Faciamus sed facite. Si ergo Filius non iussu, sed hortatu, & consilio Patris fecit mũdum, non tanquam seruus præcepto obsequens, sed tanquam æqualis consilio æqualis credens fecit. Consilium autem, & deliberatio Patri tribuitur, non quod Filius, & Spiritus sanctus eius consilii fuerint experres, sed quod Patri veluti seni consultandi, decernendique auctoritas adscribatur. Hunc synodi esse sensum ex eo perspicuum est, quod id non pro Arianis, sed contra Arianos definiret, vt doceret Filium vere Deum esse, qui vere creator esset. Quod si dicere voluisset Filium proprie obsecutum fuisse Patri, non probasset esse Deum, sed potius esse seruum, neque Catholicorum, sed Arianorum egisset causam. Vna hic quæstio reliqua est. Si præpositio *per* hoc loco non significat instrumentalem causam, cur Euangelista non potius dixit, *Omnia* ab ipso, quam *per ipsum facta sunt*, & omnes Arianorum cauillationes præcidisset? Sunt qui nullo certo consilio fecisse putent, eadem facilitate dicturum, ab ipso, si ea illi prius præpositio occurrisset. Non facile mihi probauerint. Alii contra adeo de industria factum existimant, vt dixerit *per ipsum*, & non ab ipso, vt nimis mihi ad Arianorum errorem inclinare videantur. Dicunt voluisse ea præpositione indicare Ioannem Patrem per Filium tanquam per verbum suum fecisse omnia, itaque non docere Filium omnia fecisse, sed esse verbum illud quo Pater *dixit, & facta sunt, mandauit, & creata sunt*. Nolim equidem ita loqui. Alii causam hanc afferũt quod Verbum quasi ideo sit Patris, & forma, atque exemplar, quo fecerit mundum, & præpositio *per* formam aliquado significet, vt cum ignem dicimus per calorem calefacere, architectum per artem fabricare, quo sensu videtur etiam Cyrillus interpretari omnia per Filium facta esse, quia Patris sapientia est. Simplicem facilemque rationem esse arbitror, ideo dixisse *per*, quia de verbo loquebatur, cui nomini melius *per* quam, *à*. præpositio conueniebat. Si enim vocasset filium, dixisset fortasse. Omnia ab ipso facta sunt, sed quia verbum appellauerat, aptius dixit *per ipsum*, & nulla imminutione sententiæ. Nihil est satis cautum, nihil satis munitum hæreticis. Hoc etiam loco Macedoniani abutebantur, vt Spiritum sanctum creaturam esse probarent, cui errori Origenem affinem fuisse supra docuimus. Auctores sunt Epiphan. in Ancorato, & Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto cap. 2. & Theodoretus in historia ecclesiast. & in commentar. in c. 6. 1. epist. ad Tim. & Greg. Nazian. in orat. de Spiritu sancto, & Elias Cretens. eodem loco. Idem que Cyrillus, Chrysostomus, & Theophylactus indicant, argumentari enim solitos Macedonianos, si omnia per Filium facta fuerant, & Spiritũ sanctum per ipsum factum fuisse. Hic error sequentibus proxime verbis, *& sine ipso factum est nihil, quod factum est*, vt Chrysostomus, & Theophylactus obseruarunt, refutatur. Omnia enim per ipsum facta sunt, quæ facta sunt. Itaque probare prius oportebat Spiritũ sanctum factum esse, quam probarent per Filium factum esse, vt Gregor. Nazianz. illis respondet. Nam si quidquid omnino præter Filium est, per ipsum factum est, & Pater per ipsum factus fuerit. Quemadmodum igitur ex hoc loco non sequitur Patrem per Filium factum fuisse, ita Spiritum sanctum factum fuisse non sequitur.

Et sine ipso factum est nihil, quod factum est.] Maior hic est de electione quæstio, quam de sententia. Quo magis eos miror qui de variis lectionibus libros integros ediderunt, tam parum diligentiæ in hunc locum adhibuisse. Tres apud graues auctores lectiones inuenio. Prima est. quam quotidiano sequimur vsu, vt post illud, *nihil*, sententia puncto claudatur, deinde sequatur alia, *quod factum est. in ipso vita erat* Quæ lectio Augustino in primis, deinde Latinis omnibus fuit tribui. Ac D. quidem Augustino non immerito, ita enim vbique legit, omnibus non satis merito. multi enim Latini, vt paulo post dicemus, aliter legunt, legit quidem cum Augustino Beda, & eo multo antiquior interpres Irenæ. lib. 3. cap. 8. & 11. & lib. 5. cap. 18. & Tertull. lib. contra Hermogen. & Marius Victorinus lib. 1. & 3. aduersus Arium, & Gaudentius tract. 8. in Exod. &, vt videtur, Cyprian. lib. 2. contra Iudæos, & inter Græcos Origen. & Cyrill. in commẽtar. huius loci, & Clemens Alexand. in Pædag. cap. 6. & cap. 9. & lib. 6. Stromat. Quam lectionem Ambros. lib. 3. de fide, cap. 3. Chrysostomus hom. 4. Epiphanius in Ancorato, Theophylactus, & Euthymius hæreticis tribuunt, nempe Eunomianis, & Macedonianis, cum ipse eam sequatur lib. 1. Hexam. cap. 4. & Psalm. 36. Atque inde ego istam, quam nunc habemus lectionum varietatem natam esse arbitror, quod cum illustrissimo loco hæretici premerentur, variis, vt solent, lectionibus, variis interpretationibus corrumpere conarentur. Alii legebant ita vt vsque ad pronomen, *ipso*, punctum non ponerent, hoc modo, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso*. Deinde noua inchoata sententia legebant, *Vita erat, & vita erat lux hominum*: quemadmodum Epiphanius legendum esse contendit, eodemque modo legisse videtur Hilar. 2. de Trinit. Atque eam lectionem Ambros. lib. 3. de fide, ca. 3. & Augustinus lib. 5. de Genes. ad litter. cap. 14. Manichæis tribuunt. Sed quæ illis lectio maxime placuit, ea mihi maxime displicet, quem enim habebit sensum, *sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso*, id est per ipsum? sic enim necessario erat interpretandum. Quæ absurda profecto παυτολογία est: ecquis enim dubitare poterat, quin nihil eorum, quæ per ipsum facta fuerant, sine ipso factum fuisset? Media solent esse meliora, itaque mediam maxime lectionem probo, vt post illud, *quod factum est*, sententia finiatur, deinde inchoetur noua, *In ipso vita erat*. Quemadmodum Græci fere omnes legunt, Chrysostomus, Theophylact. Nonnus Poëta, Theodorus Mopsuest. Leontius, Euthymius, Elias Cretens. in comment. in orat. Gregor. Nazianze. de Spiritu sancto, & ex Latinis Ambros. lib. 3. de fide, c. 3. & Hieronymus in commentar. in Isai. c. 11. & 44. quam Ambros. in enarrat. Psalm. 36. Ægyptiorum, & Alexandrinorum lectionem vocat. Hac inquam, ego lectionem magis probo, & quia sensum meliorem & faciliorem habet, & quia aliæ vix mihi videntur satis conuenientem, & tolerabilem habere posse. Nam illa quidem D. Augustini, quæ post hanc iudice etiam Ambrosio probabilissima est, ægre, vt post apparebit, interpretationem admittit. Nec eam tam multi Latini, quam videntur, secutisunt. Non enim quia hæc tantum verba citare solent. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, continuo putandum est, ibi eos punctum finitæ sententiæ posuisse, sed ea tantum protulisse verba, quæ ad probandum id, quod agebant, satis erant, quod nos etiam sæpe facere solemus. Certum indicium, quod Ambrosius qui lib. 3. de fide, cap. 3. *Sine ipso factum est nihil, quod factum est*, legendum esse affirmat, aliquando non nisi hæc legat verba. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, vt serm. 20. in Psal. 118. Et quod magis mirum est Hilarius, qui vt diximus legendum esse dicit, *sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso*, sæpe lib. eodem Trinit. 2. non nisi hæc verba citat, *omnia per ipsum facta sunt*. Aliquando hæc sola, *sine ipso factum est nihil*. Nunc quærenda sententia, ea cõstituta lectione facilis est. *Omnia per ipsum*

Macedoniani hoc loco in Spiritum sanctũ abusi.

Quæ lectio maxime probanda.

Isa. 14. 8. 10.

Per ipsum facta esse, nihilque omnino esse, eorum quæ facta sunt, quod *sine ipso*, id est non per ipsum factum sit: vt Ambrosius lib. 3. de fide, cap. 3. & Hieronym. in commentar. in cap. 2. Michææ, & Chrysostomus, Theophylactus, Leontius, Theodorus Mopsuest. & Euthym. exponunt. Verba hic Theodori Mopsuest. iuuat ponere, quia cum in quinta Constantinopolitana synodo tanquam male de Christi sentiens diuinitate damnatus sit, mirum quam Catholice hoc loco eadem de re scribat, αὐτὸ ἄρα δῆλον πᾶσιν βουλοῦται ὅτι οὐ τοῦ ἀεὶ σωθῆναι τοῦ πατρὸς, ὃν ὁμοούσιον τῇ φύσει, ὡς κοινωνὸν δ' δημιουργίας ὡς σωσὸν μὲν ἀεὶ σωσῆναι φαμεν τὸν πάντα. Omnes aliæ interpretationes violentæ sunt. Qualis illa eorum est, qui hæc verba *sine ipso factum est nihil*, per affirmationem legenda esse putauerunt: quasi nihil aliquid esset, quod sine ipso factum fuisse diceretur. Quemadmodum quosdam interpretari solitos Hieronymus tradit in cap. 2. Michææ, qui per nihil malitiam, per malitiam Diabolum intelligerent, quem sine verbo factum dicerent, non qua angelus, sed qua Diabolus esset. Nescio an Origenem notet. Nam in commentar. ad hunc locum aut simile quiddam videtur dicere, aut dictum ab aliis non reprobare. Similis Manichæorum interpretatio fuit, per nihil malum, tanquam aliquid esset, intelligentium, atque hinc duo illa sua principia bonorum alterum, alterum malorum esse probantium: vt Augustinus hoc loco indicat, & lib. de natura boni contra Manichæos, cap. 25. aperte dicit, eorum etiam argumentum afferens, atque refellens, quod nihil in fine sententiæ poneretur. *Sensum*, inquit Augustinus, *studio contradicendi perdiderunt, nec intelligunt nihil interesse, vtrum dicatur, Sine ipso factum est nihil, an sine ipso nihil factum est.* & paulo post, *Qui autem velit loqui cum hominibus, qui hoc ipsum quod dixi, nihil interest, possunt dicere, ergo interest aliquid, quia ipsum nihil aliquid est? Hi autem qui sanum habent cerebrum rem manifestissimam vident, hoc idem intelligi quod dixi, nihil interest, quod intelligeretur, si diceretur, interest nihil. Habent autem & ipsum Dominum in fine sententiæ ponentem hoc verbum, vbi ait, Et in occulto locutus sum nihil, ergo legant, & taceant.* Qui in ipse quoque D. Augustinus per affirmationem creditur hanc sententiam exposuisse. Non quod putauerit nihil aliquid esse, sed quod ipsum nihil ipsam negationem quæ per ipsum significatur, putauerit affirmari sine Verbo factum esse, itaque hunc locum intellexerit, quasi sensus sit. Sine ipso nihil, id est peccatum factum esse, quod nihil est. Sic enim tract. in Ioann. 1. & epist. 150. & in libr. soliloq. cap. 4. & 5. interpretatur. Sunt, qui existiment non ita hunc locum intellexisse, sed tantum ex eo collegisse contra Manichæos, qui peccatum aliquid esse dicebant, esse nihil. Operam meo quidem indicio ploam, sed iritam sumunt. Nam epist. 150. non iam contra Manichæos, sed contra Arianos disputans, ita prorsus interpretatur. Fateor tamen aliquando etiam per negationem interpretari, vt in libro de natura boni contra Manichæos cap. 25. vbi idem esse dicit, *sine ipso factum est nihil*, atque quante dixerat. *Omnia per ipsum facta sunt.* Quod quidam obseruarunt non dixisse Euangelistam οὐδὲν nihil, sed οὐδὲν nec vnum, non satis docta mihi videtur diligentia. Idem enim est οὐδὲν nihil, & οὐδὲν, nec vnum, & ex hoc illud factum est. Itaque nullus Græcus, aut Græcè doctus auctor id adnotauit. Hoc vnum ad perfectam huius loci explanationem deest, vt quæramus, quare Ioannes ista tepititione vsus fuerit, si idem est *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso*, & *sine ipso factum est nihil, quod factum est*. Cyrillum, & alios auctores ad excludendum Spiritum sanctum, qui factus non est: ideoque per Verbum non fuisse factum, hoc à Ioanne additum, dixisse supra meminimus. Quæ satis probabilis est ratio. Sed aliam etiam nos possumus reddere, rem adeo fuisse grauem, & necessariam, vt iterum, atque iterum, aliis atque aliis verbis fuerit repetenda, *δὶς καὶ τρὶς τὸν καλὸν ἔχον ἀπαναπολεῖν τοῦ λόγου δεῖ*, vt ille apud Platonem, Socrates dixit. Adde Hebræorum esse morem, vt quod semel per affirmationem dixerint, iterum per negationem dicant Isai. 39. 4. *Omnia, quæ sunt in domo mea viderunt, non fuit res quam non ostenderim eis.* Ierem. 42. 4. *Omne verbum quodcunque responderi mihi, indicabo vobis, nec celabo vos quicquã.* Atque hæc fortasse causa fuit, cur Ioannes non dixit οὐδὲν, sed οὐδὲν, vt modo dicebamus, quia οὐδὲν magis Hebraicæ respondet phrasi.

Repositio loco huius ex hoc lectione.

In Philebo Hebræorũ idioma in repetitionibus.

4 *In ipso vita erat.*] Varietas illa lectionum, de qua superiore versu disputauimus varias etiam huius loci interpretationes peperit. Qui legebant, *quod factum est in ipso, vita erat*, distinctiuncula post, *ipso*, adhibita non eodem modo intelligebant. Manichæi quidem exponebant, *quod factum est in ipso*, id est per ipsum, *vita erat*, id est viuebat, quasi aliquid esset quod vita careret, quod factum quidem fuisset, sed non per ipsum factum esset, vt indicat August. lib. 5. de Genes. ad litter. cap. 14. & disertis verbis scribit Ambrosius lib. 3. de fide, cap. 3. *Obiciunt*, inquit, *Manichæi, si quod in ipso factum est vita est, est ergo aliquid, quod in ipso factum non sit, & mors sit, vt duo impie inducant principia.* Hilarius vero si bene diffinitum intelligo libr. 2. de Trinit. videtur exponere, *quod factum est in ipso*, id est Verbum ipsum, quod per se exstitit, nec ab alio factum est, vita erat, viuens non mortuus natus est. Eunomiani, & Macedoniani, vt supra ex Ambros. Gregor. Nazian. Theodor. Chrysost. & aliis auctoribus ostendimus, exponebant, *quod factum est in ipso*, id est Spiritus sanctus, qui per ipsum factus est. *vita erat*. Ita ad suum quisque errorem ingeniose verba torquebat. Qui vero legebant *quod factum est*, deinde posita virgula, *in ipso erat vita*, diuersis etiam rationibus explicabant. Alii, *quod factum est, in ipso vita erat*, tanquam diceret in eo quod factum est, vita erat. Ita Cyrill. Quod & coactum videtur esse, & ad Manichæorum aliudere sententiam, qui & omnia, quæ videmus, viuere dicebant, & aliquid esse præter ea, quod non viueret, quod à Verbo non esset factum. Alii, *quod factum est, in ipso vita erat*, id est non quidem in se, sed in ipso Verbo vitam habebat. Vt pronomen *ipso* non ad, *quod factum est*, sed ad *Verbum* referatur, de quo dictum fuerat, *omnia per ipsum facta sunt*. Quod ita explicant, res omnes antequam fierent, non in se, sed in Deo fuisse, sicut domus, antequam ædificetur. non in se, sed in mente artificis est, & quia quidquid in Deo est, Deus, & vita est. ideo res omnes in Deo vitam fuisse. Sic Augustinus interpretatur libro 5. de Genes. ad litter. cap. 14. & tract. in Ioan. 1. & Beda Rupertus, & alii posteriores auctores exponunt. Sed quia aliam magis lectionem approbauimus, qua nouæ hinc sententiæ sumatur initium, *in ipso vita erat*, alius sensus ad eam accommodatus quærendus est. Hactenus certus est sensus, significari his verbis in ipso, id est in verbo vitam fuisse, sed quomodo vita in illo fuisse dicatur, id quæritur. Quidam sic intelligunt, vt idem sit *in ipso vita erat*, & ipsum vita erat: *Viuus est enim sermo Dei.* vt Ambros. in enarrat. Psal. 36. Id quidem verum est. Nam Verbum de seipso postea dicit, *Ego sum via, veritas, & vita*, sed quo minus credam hoc Ioannem dicere voluisse, multa me mouent. Primum quod id erat dictu superuacaneum, cum proximis dixisset verbis Verbum illud fuisse Deum, cui enim dubium esse poterat vitam, id est viuum esse, si Deus erat? Deinde quod de vita, sicut & de luce

Manichæorum prima expositio.

Eunomianorum, & Macedonianorum expositio.

Quomodo vita in verbo fuerit.

Ad Hebræ. 4. 12.

Infra 14. 6.

de luce hominum loqui videatur, *Et vita*, inquit, *erat lux hominum*. Præterea quod vix mihi persuadere possum dicturum fuisse Ioannem, *in ipso vita erat*, si tantum dicere voluisset vitam habuisse, aut fuisse viuum. Dixisset enim recte, ipsum vita erat. Quibus etiam adductus rationibus Chrysostomi, Cyrilli, Theophylacti, Euthymii interpretationem non probo, qui hoc de omnium rerum conseruatione intelligendum esse putant, quasi vitam Ioannes appellet vigorem illum, quem verbum rebus omnibus imprimit, dum eas conseruat, atque gubernat. *Portat* enim *omnia verbo virtutis suæ*, &, *in ipso viuimus, & mouemur, & sumus*, &, *Pater*, inquit, *vsque modo operatur, & ego operor*. Proprie enim de hominibus loquitur. *Et vita erat lux hominum*. Eademque ratione aliis recentioribus interpretibus non assentior vitam naturalem, quam res animatæ viuunt intelligentibus, quasi dicat Euangelista, Omnia quæ viuunt, ex verbo illo per quod omnia facta sunt, vitam hauriunt. Quorsum enim id dixisset? Egerat, inquiunt, de primo rerum genere quæ esse sine vita habent, agit nunc de viuentibus: post de homine, qui præter essentiam, & vitam, etiam rationem habet. Probabilis coniectura, si Aristotelem interpretaremur, nunc autem Ioannem Euangelistam, & piscatorem interpretaremur non Aristotelico, sed diuino spiritu loquentem. Verum ego sensum esse arbitror, vt de vita spirituali hominum loquatur Ioannes. Egerat enim de verbo ipso per se, vbi fuisset, & quid esset. Agit nunc de eius ad nos aduentu, &, vt vita dicam, profectione, deque eius causis, cur non semper manifestet apud Deum, quando meliore conditione, a loco esse non posset, docet propterea venisse, vt vitam, & lucem hominibus afferret, quæ in illo erat solo. Postea agit de eius ad nos peruentione. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Hoc ex adiunctis manifestum est, vt modo dicebamus, agit enim de homine solo, *& vita erat lux hominum*. Itaque significat Ioannes Filium Dei profectum quodammodo fuisse à sinu Patris, &, vt loquitur D. Paulus, exinaniisse sese, vt vitam nobis afferret, quæ in ipso erat. Quod ex altero eiusdem Ioannis loco melius intelligemus 1. epistola capit. 1. 2. *Annuntiamus vobis vitam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*. Hoc est quod tam sæpe Christus indicat præsertim apud Ioannem, qui vitæ vocabulo videtur delectatus, ideoque multa de vita nobis per Christum allata ab aliis Euangelistis prætermissa commemorasse. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. capit. 3. 16. &, *Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*. cap. 4. 14. &, *Qui verbum meum audit, & credit in eum, qui misit me, habet vitam æternam*, qui *sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso*. cap. 5. 24. 26. & *non vultis venire ad me, vt vitam habeatis* versicul. 40. Et *ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant*. cap. 10. 10. & *ego sum via & veritas, & vita*. cap. 14. 6. & *Dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det ei vitam æternam*. cap. 17. 2. & alia sexcenta quæ breuitatis causa prætermittimus. Hoc etiam est, quod ait D. Paulus ad Colos. 3. 4. *Cum Christus apparuerit vita vestra*. Et quod Lucas Act. 3. 15. Christum vocat *auctorem vitæ*. Sed optimus sui interpres est Ioannes in prima epistola cap. 5. 11. 12. *Vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius. Qui habet filium, habet vitam*. Audis, ab eodem ore aliis verbis, *In ipso vita erat?* Hanc interpretationem & Chrysostomus & Theophylactus indicarunt. Ammonius verò Presbyter, & Theodorus Mops. etiam secuti sunt, vt in Græcorum Catena reperi lætus

ad Hebr. 1. 3.
Act. 17. 28.
Inf. c. 1. 17.
Vers. 14.
Ad Philip. pens. c. 7.

A meam ab eis sententiam approbari. Atque hinc intelligitur, quod quidam quærunt, & nos supra obiter attigimus, cur Ioannes non dixerit ipsum vita erat, sed *in ipso vita erat?* Nempe non agebat de ipsius vita, sed de nostra, quæ in ipso erat. Erat quidem verbum ipsum vita nostra, sicut alio loco Ioannes indicat. *Annuntiamus vobis vitam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*, & D. Paulus, *Quum Christus apparuerit vita vestra*. Sed quia de illa ipsa vita Ioannes, non quatenus verbi, sed quatenus nostra erat loquebatur, aptius dixit *In ipso vita erat*, quam si dixisset, ipsum vita erat. Quorundam tamen obseruatio, prioti loco nomen ζωὴς vitæ articulum non habere, posteriori autem habere, cum dicit, *Et vita erat lux hominum*, quod priore loco de nostra, posteriore de ipsius verbi vita loquatur Euangelista, vera esse non potest, cum ipsa repetitio manifeste declaret de ea ipsa vita, de qua dictum erat, *In ipso vita erat*, dici statim, *& vita erat lux hominum*. Nec video quid inter hanc, & illam Arianorum obseruationem differat, de qua ver. 1. mentionem fecimus, cum dicitur, *& Deus erat verbum*, verbum non vere vocari Deum, quod nomen Dei articulum non haberet, cum in membro præcedenti habuisset. Nam vt illic de eodem Deo, ita hic de eadem vita agi ex eiusdem verbi repetitione, & orationis gradatione perspicuum est.

1. epist. 1. 2.
Colos. 3. 4.

Et vita erat lux hominum.] Hoc omnes prope modum auctores de luce hominum naturali, id est de mente, atque ratione, quæ quia nobis quid agendum, quid fugiendum sit ostendit, lux, aut lumen dicitur, interpretantur. Chrysost. homil. 4. Cyrill. ca. 5. Theophylact. & Rupertus. Sed quemadmodum diximus vitam hoc loco non naturalem, quã mundo, sed spiritualem, qua Deo viuimus. Intelligi oportere, ita nõ dubito, quin non naturalis, sed spiritualis lux intelligenda sit, qua sapimus, & percipimus *ea, quæ sunt spiritus Dei*. Nam illam quidem naturalem iam acceperamus, cum *omnia per ipsum facta sunt*, hanc postea accepimus, cum *verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, Docet enim Ioannes quomodo *in ipso vita erat*, id est qua ratione vitam nobis contulit, nempe illuminando *omnem hominem venientem in hunc mundum*, quia *vita erat lux hominum*. Hunc esse sensum & ex iis, quæ sequuntur, & ex frequenti scripturæ consuetudine manifestum est. Addit ver. 5. *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*. Non ergo de naturali loquitur luce, quam omnes homines, sed de spirituali, quam pauci comprehenderunt. Addit ver. 9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, vbi dubium non est, & de eadem luce, & de spirituali agi. Scribit idem Ioan. cap. 3. 19. *Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*, haud dubiè de spirituali luce, sicut de spiritualibus tenebris agit. Dicit Christus, cap. 8 12. *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*, Et lucem, & tenebras manifestum est spiritualiter accipi. Dicit ca. 9. 5. *quandiu sum in mundo, lux sum mundi*, & c. 12. 35. 36. *Ambulate, dum lucem habetis, & dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis*. Consentiunt prophetiæ Isai. c. 49. 6. *Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ*, & c. 9. 2. *Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis*, quod de Christo, eiusque prædicatione c. 4. 16. Matthæus interpretatur. Vbique lux pro spirituali hominum illustratione ponitur. Ac nescio an vllum ex scripturis locis exemplum proferri possit, vbi lux, aut lumen rationem significet naturalem. Nam illud quod vnum vulgo in eam sententiam adduci solet, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, longè

C

B

E

Lux pro spirituali hominum illustratione posita.

Psal. 4. 7.

alium habet sensum. Contra verò, tenebræ, quæ luci Christi opponuntur, perpetuo pro morum prauitate, & vitæ erroribus accipiuntur, à quibus nos Christus reuocauit. Eramus enim, cum in tenebris ambulamus. *Abiijamus*, inquit D. Paulus Rom. 13. 12. *opera tenebrarum, & induamur arma lucis*. Et *quæ societas lucis ad tenebras?* 2. Cor. 6. 14. *& eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* Ephes. 5. 8. & quod simillimum huic loco est, de quo disserimus, ait Ioannes 1. epistola c. 1. 5. 6. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ, si dixerimus, quoniam societatem habemus cum illo, & in tenebris ambulamus, mentimur*. & c. 2. 9. *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc*. Neque nostra proprie interpretatio est, sed ni fallor Augustini tract. in Ioan. 1. & Bedæ, & Euthymij in commentarijs. Quare genitiuum illum *hominum* passiue accipio. *Erat lux hominum*, id est qua homines illuminantur. Ex his, quæ dicta sunt, multæ explicari quæstiones possunt. Prima est illa, quam Augustinus, & Beda indicauerunt. Cur non dixerit Euangelista, vita erat lux omnium rerum, sed *erat lux hominum*. Cuius rei ratio non illa mihi videtur esse, quam iidem illi auctores reddunt, quod in solis hominibus sit ratio capax lucis: nam & in angelis est, ita quidem ratione hominum simul, & angelorum lucem appellasset, sed quod de Filij Dei aliquo adiuentu, qui non ad rerum rerum, non angelorum, sed hominum causa venit, eaque explicaret dona, quæ ipsis veniens attulisset, vitam nimirum, & lucem. Alia est, quã Chrysost. & Theophyl. excitant, quamobrem Euangelista non dixerit, vita erat Lux Iudæorum, sed *lux hominum*. Facilis solutio, quam & illi adhibent, quia non Iudæorum tantum, sed omnium omnino hominum causa venerat: sicut paulo post vniuerse dixit, *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Eademque ratione ad illam alteram respondere possumus, quam quidam inferunt, quare non dixerit, vita erat lux angelorum. Nec mihi Origenis, & aliorum quorundam auctorum opinio probari potest, qui putant hoc loco angelos non excludi, sed eorum etiam lucem esse verbum: est enimuerò Filius Dei etiam angelorum lux, sed in meo quidem iudicio Ioannes hoc loco non significauit, nec enim id agebat. Duplex mihi quæstio & difficilior, & magis ad intellectum huius loci necessaria videtur esse ab interpretibus prætermissa: altera, quorsum Ioannes dixerit. *Et vita erat lux hominum*, quid enim vitæ cum luce? aut quomodo vitæ, & lucis verba cohærent? Solet Scriptura vitam lucem, mortem tenebras appellare: quia dum viuimus lucem cernimus, mortui lucem non videmus, sed vt scriptura loquitur, habitamus *in tenebris, & vmbra mortis*. Ea metaphora, quæ à corporali luce ad corporalem vitam significandam sumpta fuerat, ad spiritualem lucem, ac tenebras translata est. Voluit ergo docere Ioannes, qua in re vita illa consisteret, quam in verbo esse dixerat, nempe in luce, id est in hominum illuminatione, propterea addidit, *Et vita erat lux hominum*. Itaque si articulus Græcus additus nomini ζωὴς vitæ non repugnaret, non dubitarem dicere lucem esse subiectam, vitam prædicatum, vt esset sensus, lux hominum illuminatio erat ipsorum vita, sed verba Euangelistam transposuisse, vt ea dictionem illam, qua vti cœperat, retineret. Cæterum sententiæ nihil interest. Altera quorsum hoc ipsum Ioannes dicat, cum nondum dixerit, *Et verbum caro factum est?* Quo etiam consilio de beneficiis disserit, quæ verbum in homines contulit, & quo modo ea homines recipere noluerint, cum de ipso per se agit verbo, antequam caro fieret, & lux hominum esset? Credo ego occasione abreptum Ioannem longa anticipatione vsum esse. Volebat vt supra indicauimus causam exponere, quamobrem caro factum esset, quod in illo Pater vitam, lucemque hominum constituisset, ita que nisi caro factum esset, nemo hominum viuere, nemo diuinam illam lucem, quam nobis attulit, recipere potuisset. Hac occasione anticipata paululum oratione docere cœpit, quam proterui, & ingrati erga illum, qui hanc ipsam illis lucem afferebat, homines fuissent. Pertinebat etiam hæc anticipatio ad confirmandum id, quod agebat. Potuit enim aliquis obiicere non fuisse verbum natura sua vitam, & lucem, quando quidem multi post eius aduentum homines in tenebris adhuc, & morte manssissent. Antenetur obiectionem Euangelista id non verbi, sed hominum culpa factum esse, qui vitã, lucemque oblatam sibi recipere noluerunt. Tanquã dicat, etsi multi adueniente verbo non reuixerunt, etsi multi illuminati non sunt, tamen *in ipso vita erat, & vita erat lux hominum*.

5. *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.*] Minus meo iudicio difficilis hic locus esset, si nemo eum exposuisset. Nam per se facilem varietas interpretatum difficilem reddidit. Omnis fere quæstio in duobus versatur verbis, quid lux? quid tenebræ? inde enim facile intelligetur, quomodo lux in tenebris luceat, & quomodo lucem tenebræ non cõprehenderunt. Quidam lucem Christum, tenebras Diabolum, & eius ministros Christi persecutores intellexerunt. Nam & Christus paulo ante lux appellatus fuerat, & passim se ipse mundi lucem vocat, Diabolum verò D. Paulus *rectorem tenebrarum* Ephes. 6. 12. Solent etiam persecutiones, afflictionesque vocari tenebræ. *Rursus*, inquit, *post tenebras spero lucem*. Iob. 17. 12. & *ecce tribulatio, & tenebræ* Isai. 8. 22. sensum igitur esse, Christum in ipsis tenebris inter ipsas quodammodo Diaboli, & hostium suorum manus magis eluxisse, magis eius emicuisse virtutem; nec ab illis comprehendi, id est vinci potuisse. *Venit*, inquit, *princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*, & *confidite, ego vici mundum*. Quo sensu interpretantur Greg. Nazian. orat. 4. de Theolog. & Elias Cretens. in eius commẽt. & Origen. tom. in Ioan 4. Chrysost. & Theophylact. Alii lucem Christum, tenebras animam, & naturam nostram, quæ quantumcunque illuminetur, quantumuis in illa Christus luceat, tamen comprehendere non possit, sed semper eius comparatione tenebræ maneat, sic Tratan. in orat. contra Græcos, Origen. homil. 9. in Ezech. & Cyril. hoc loco, &, vt videtur, Ammonius, quemadmodum auctor Græcę Catenæ ciat. Alii lucem verbum ipsum, tenebras carnem, lucem ergo, id est diuinitatem in carne luxisse, nec eam tenebras carnis comprehendere, id est obscurare potuisse, quam interpretationem Theophylact. refert, videturque olere Origenis ingenium. Alii lucem diuinitatem, tenebras res vniuersas, in quibus luxerit, nec tamen eum comprehendere, id est inquinare potuerint sicut sol non coinquinatur, dum etiam in sordidis locis lucet. In quam sententiam Fulgentius lib. 2 ad Thrasim. hoc vtitur testimonio. Alii lucem Christum, tenebras vero peccata, quæ illum non potuerunt comprehendere, quia *peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius* 1. Pet. 2. 22. vt Maximus hom. 2. de Pascha, & hom. 3. de Pentecoste. Alii lucem Christi diuinitatem, quæ cum in rebus omnib. eluceret, posset que ex illis, vt ait D. Paulus, Rom. 1. 19. 20. & Sapiẽs Sap. 13. 5 facile cognosci, tamen eam homines, qui tenebræ erant, non cognouisse. Ita Leontius. Alii lucem doctrinam Christi, aut eius incarnationis mysterium, quæ cum natura sua in tenebris luceat, vt ait Dauid, *lucerna pedibus meis verbum tuum*, tamen tenebræ meæ nostræ

Vitam lucem, mortẽ tenebras appellat scriptura. Luc. 1. 79.

Inf. 14. 30. & 16. 31.

Persecutiones & afflictiones tenebræ dicuntur.

Psal. 118. 105.